

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

**Заштита сведока пред међународним кривичним
судовима**
(мастер рад)

Ментор

Проф. др Иван Илић

Студент

Дејана Ристић

Број индекса М013/23-УП

Ниш, 2025.године

Садржај

УВОД	3
I НАСТАНАК И ВРСТЕ МЕЂУНАРОДНИХ КРИВИЧНИХ СУДОВА	4
1.1 <i>Настанак Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију</i>	4
1.1.1. Надлежност Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију	5
1.2. <i>Настанак Међународног кривичног суда за Руанду</i>	7
1.2.1. Надлежност међународног кривичног суда за Руанду	8
1.3. <i>Међународни резидуални механизам за кривичне судове</i>	10
1.4. <i>Настанак Међународног кривичног суда</i>	12
1.4.1. Надлежност међународног кривичног суда.....	14
II ПОЈАМ СВЕДОКА	16
2.1 <i>Процесни положај сведока</i>	16
III МЕЂУНАРОДНИ СТАНДАРДИ ЗАШТИТЕ СВЕДОКА У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ	17
3.1. <i>Заштита сведока у међународном хуманитарном праву</i> ,.....	21
IV ЗАШТИТА СВЕДОКА ПРЕД МЕЂУНАРОДНИМ КРИВИЧНИМ СУДОМ ЗА БИВШУ ЈУГОСЛАВИЈУ	23
4.1. <i>Поступак за одређивање мера за заштиту жртава и сведока</i>	28
4.2. <i>Служба за жртве и сведоке Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију</i>	30
4.3. <i>Хитне мере за заштиту жртава и сведока</i>	31
V ЗАШТИТА СВЕДОКА ПРЕД МЕЂУНАРОДНИМ КРИВИЧНИМ СУДОМ ЗА РУАНДУ	31
5.1. <i>Најзначајнији поступци за заштиту сведока пред Међународним кривичним судом за Руанду</i>	33
5.2. <i>Јединица за жртве и сведоке Међународног кривичног суда за Руанду</i>	34

VI ЗАШТИТА СВЕДОКА ПРЕД МЕЂУНАРОДНИМ КРИВИЧНИМ СУДОМ	35
6.1. <i>Заштитне мере</i>	37
6.2. <i>Јединица за жртве и сведоке Међународног кривичног суда</i>	41
VII ЗАШТИТА СВЕДОКА У ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	43
7.1. <i>Мере процесне заштите</i>	44
7.2. <i>Мере ванпроцесне заштите жртава и сведока</i>	47
7.3. <i>Заштита посебно осетљивих сведока</i>	48
7.4. <i>Престанак и обустава заштите сведока</i>	50
VIII ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА	52
IX ЛИТЕРАТУРА.....	54
Прописи и други документи	55
Судска пракса	55
Интернет извори.....	56
САЖЕТАК И КЉУЧНЕ РЕЧИ	58
SUMMARY AND KEY WORDS	59
БИОГРАФИЈА.....	60

УВОД

Неопходност делотворне заштите сведока је у томе да се у поступцима пред Међународним кривичним судом за бившу Југославију, Међународним кривичним судом за Руанду и Међународним кривичним судом воде кривични поступци за најтежа кривична дела од геноцида, ратних злочина, злочина против човечности до тешких повреда Женевских конвенција и злочина агресије што доводи до великог броја сведока и жртава, при чему се јавља потреба за заштитом појединаца који сведоче и њихових породица. Управо због тога, потребно је пробудити свест о неопходности усавршавања регулативе која се тиче заштите. Ефикасна заштита доводи до сигурности у ефикасно правосуђе које је темељ сваког правосудног система. Када се сведоци осећају сигурно и заштићено велика је вероватноћа да ће и њихово сведочење бити истинито и корисно за сам поступак.

Предмет истраживања при изради завршног – мастер рада на тему „Заштита сведока пред међународним кривичним судовима“ јесте уочавање значаја заштите сведока који се појављују као један од најзначајнијих доказа приликом утврђивања кривице за најтежа кривична дела у којима се појављује инострани елемент, али без угрожавања одбране окривљеног и настанка правичне равнотеже у том погледу, затим сагледавање правног оквира на националном нивоу, праксе Европског суда за људска права и праксе Међународних кривичних судова.

При изради завршног – мастер рада на тему „Заштита сведока пред међународним кривичним судовима“ и приликом истраживања ове теме биће анализиране и тумачене садржине правних норми којима је регулисана заштита сведока. Користиће се компаративни метод приликом упоређивања регулативе у другим земљама са законском регулативом Републике Србије. Такође, биће извршена анализа праксе Европског суда за људска права, која је од изузетног значаја за заштиту људских права с обзиром да се применом мере заштите сведока задире у једно од основних људских права – право на правично суђење из члана 6. Европске конвенције за заштиту људских права.

I НАСТАНАК И ВРСТЕ МЕЋУНАРОДНИХ КРИВИЧНИХ СУДОВА

Nullum forum sine lege-принцип на коме почива настанак међународних кривичних судова који значи да се ни један међународни кривични суд не може основати без одговарајућег акта.¹

1.1 Настанак Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију

Међународни кривични трибунал за бившу Југославију (ICTY) је суд Уједињених нација који води поступке за злочине учињене током сукоба на Балкану током деведесетих година XX века. Због ратних дејстава на територији СФРЈ, Савет Безбедности Уједињених Нација дана 25.05.1993.године резолуцијом број 827² основао „Међународни трибунал за гоњење лица одговорних за озбиљна кршења хуманитарног права на територији бивше Југославије после 1991.године“, касније познатог под скраћеним називом Међународни кривични трибунал за бившу Југославију (ICTY), док је у Србији најпознатији под именом „Хашки трибунал“. Међутим, сам поступак настанка суда није био тако прост. Самом настанку претходио је већи број докумената од којих је прва Резолуција Савета безбедности бр.771 од 12.08.1992. године у којој је захтевано да све стране у сукобу одмах престану са ратним дејствима и да се уздрже од кршења међународног хуманитарног права.³ Затим, Резолуцијом бр.780⁴ Савет безбедности захтева да Генерални секретар Уједињених нација образује комисију⁵ која има задатак да анализира информације достављене у складу са Резолуцијом бр.771 и да изнесе закључке о доказима о међународним кривичним делима извршеним на територији бивше Југославије, што је и учињено. Резолуцијом Савета безбедности бр.808⁶ која се заснива на извештају комисије која је основана Резолуцијом Савета безбедности бр, 780 дошло се до закључка да

¹ <http://facta.junis.ni.ac.rs/lap/lap2000/lap2000-12.pdf>

² https://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statut_827_1993_bcs.pdf

³ <https://www.ohr.int/other-doc/un-res-bih/pdf/s92r771e.pdf>

⁴ https://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statut_808_1993_bcs.pdf

⁵ О начину рада комисије види: В. Васиљевић, Кривична одговорност за кршење правила међународног права у оружаним сукобима у некадашњој Југославији, Међународно право и Југословенска криза, Београд, 1996.г, стр. 400-405

⁶ https://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statut_808_1993_bcs.pdf

ситуација на простору бивше Југославије представља „претњу међународном миру и безбедности“.⁷

Од свог оснивања у мају 1993. године неповратно је променио слику међународног хуманитарног права и пружио могућност жртвама да искажу страхоте које су видели и доживели. Међународни кривични трибунал за бившу Југославију јесте један од судова који је изазвао различите ставове о којима се и дан данас расправља, што о самом начину настанка Трибунала тако и принципима на којима се заснива сам Статут. Био је први суд за ратне злочине који су основале Уједињене нације, као и први међународни суд за ратне злочине након судова у Нирнбергу и Токију.⁸ Састојао се од три главна тела: Већа, Секретаријата и Тужилаштва.

Није на одмет напоменути тзв. „План у три фазе“⁹ који су на неки начин иницирале судије Трибунала а који је подржао Савет безбедности УН-а резолуцијама 1503 и 1534. Преме плану је било предвиђено окончање свих истрага до краја 2004. године, окончање свих првостепених суђења до краја 2008. године и окончање целокупног рада Трибунала у 2010. години. Међународни кривични трибунал за бившу Југославију је званично престао са радом 2017. године на свечаној церемонији затварања.¹⁰

1.1.1. Надлежност Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију

Међународни кривични трибунал за бившу Југославију овлашћен је да суди у поступцима за кривична дела која су се догодила на простору бивше СФРЈ у периоду од 1990. године до 1999. године.¹¹ У та кривична дела спадају:

1. Тешке повреде Женевских конвенција из 1949. године у које спада:

- хотимично лишавање живота;
- мучење или нечовечно поступање, укључујући биолошке експерименте;
- хотимично наношење великих патњи или тешких повреда тела или здравља;

⁷ Н.Раичевић, Оснивање, организација и надлежност ад хос кривичних трибунала, Зборник правног факултета, стр.353-355

⁸ <https://www.icty.org/bcs/o-mksj>

⁹ <https://www.icty.org/bcs/o-mksj/tribunal/strategija-okoncanja-rada-medjunarodnog-suda>

¹⁰ <https://www.slobodnaevropa.org/a/hag-sud-zatvaranje/28931447.html>

¹¹ Ажурирани статут Међународног кривичног суда за бившу Југославију, Уједињене нације, септембар 2009.г

- уништавање и одузимање имовине широких размера које није оправдано војним потребама и изведено је противправно и безобзирно;
- присиљавање ратног заробљеника или цивила да служи у снагама непријатељске силе;
- хотимично ускраћивање права ратном заробљенику или цивилу на правичан и редован судски поступак;
- противправна депортација или премештање или противправно затварање цивила;
- узимање цивила за таоце.

2. Кршење закона и обичаја ратовања - та кршења, између осталог, укључују следеће:

- коришћење отровних или других оружја чија је сврха наношење непотребних патњи;
- безобзирно разарање градова, насеља или села, или пустошење које није оправдано војном потребом;
- нападање, или бомбардовање, било којим средствима, небрањених градова, села, стамбених или других објеката;
- заузимање, уништавање или хотимично оштећивање верских, добротворних и образовних установа, установа намењених уметности и науци, историјских споменика и уметничких и научних дела;
- пљачкање јавне или приватне имовине.

3. Геноцид - дело почињено с намером да се у целости или делимично уништи нека национална, етничка, расна или верска група као таква:

- убијање припадника те групе;
- наношење тешке телесне или душевне повреде припадницима те групе;
- смишљено наметање припадницима те групе животних услова који су срачунати да доведу до њеног потпуног или делимичног физичког уништења;
- увођење мера којима је циљ спречавање рађања унутар те групе;
- присилно премештање деце те групе у другу групу.

Кажњива су и следећа дела:

- геноцид;

- удруживање ради вршења геноцида;
- директно и јавно подстицање на вршење геноцида;
- покушај вршења геноцида;
- саучесништво у геноциду.

4. Злочин против човечности у који спадају:

- убиство;
- истребљивање;
- поробљавање;
- депортација;
- затварање;
- мучење;
- силовање;
- прогони на политичкој, расној и верској основи;
- друга нехумана дела.¹²

1.2. Настанак Међународног кривичног суда за Руанду

Међународни кривични суд за Руанду (ICTR) је основан од стране Уједињених нација, Резолуцијом 955¹³ Савета безбедности, у новембру 1994. Године. Седиште суда било је у Аруши, Танзанија.¹⁴ Акценат суда био је на универзалној јурисдикцији^{15 16} и имао је за циљ да допринесе процесу помирења, с крајњим циљем да се помогне грађанима Руанде да поново живе једни поред других у миру и да се одврате од тог да у будућности врше сличне злочине. Према подацима које је поседовао Специјални извештач Комисије

¹² Ажурирани статут Међународног кривичног суда за бившу Југославију, Уједињене нације, септембар 2009.г

¹³ United Nations, Security Council, Resolution 955, 08.11.1994

¹⁴ https://www.derechos.org/nizkor/ict/ictstatute.html?utm_source#ANNEX

¹⁵ Универзална јурисдикција је назив који се у међународном кривичном праву употребљава за појаву која се огледа у томе да одређене земље прописују проширење примене сопственог кривичног права на основу универзалног принципа. То проширење се огледа у томе да те земље не захтевају ни да се учинилац међународног кривичног дела налази на њиховој територији. Ово значи да судови у тим земљама могу применити национално кривично право на учиниоца - странца који је учинио кривично дело у иностранству, против странца или стране државе, и не налази се на територији државе у којој му се суди.

¹⁶ М.Муниврана, „Универзална јурисдикција“, 15.05.2006.г, стр.194-196, више о универзалној јурисдикцији: <https://hrcaj.srce.hr/file/130330>

Уједињених нација за људска права, у ратним дејствима убијено између 500.000 до 1.000.000 људи из редова Тутсија и Хутуа.¹⁷

Иако је Међунаордни кривични суд устанивљен по угледу на Међународни кривични трибунал за бившу Југославију сам поступак настанка био је простији, односно настао је у једној фази и једном Резолицијом. Такође, Резолуција 955 није усвојена једногласно, Руанда је била против док је Кина била уздржана.¹⁸ Такође је интересно да се седиште суда налазило не само у другој држави у односу на ону у којој су учињена кривична дела већ и на другом континенту, што такође може бити одговор на питање зашто велики број кривично одговорних лица нису ни процесуирана у поступку пред Међународним кривичним судом за Руанду.¹⁹ Међународни кривични суд за Руанду суди на само за дела која су почињена на територији Руанде већ је и надлежан за кривична дела учињена на територији других држава под условом да су извршиоци држављани Руанде.²⁰

Суд се састојао од 16 судија, које су биле распоређене у четири већа, три расправна и једно жалбено.²¹ На суђењима пред овим трибуналом, установљена су два преседана. Први је да се силовање сматра ратним злочином, односно геноцидом.²² Други је да су процесуирани уредници и новинари медија, који су ширили мржњу и подстицали геноцид.²³ Био је први суд који је тумачио Конвенцију о спречавању и кажњавању злочина геноцида. Суд је престао са радом 31. децембра 2015. године.

1.2.1. Надлежност међународног кривичног суда за Руанду

Надлежност укључује злочине геноцида, злочине против човечности и кршења члана 3 Женевских конвенција почињене на територији Руанде и суседних држава, између 1. јануара до 31. децембра 1994. године. Надлежност суда прописана је чланвима 1-4 Статута Међународног кривичног суда за Руанду²⁴:

¹⁷ Б.Кривокапић, Међународни трибунал за Руанду, Југословенска ревија за међународно право, Београд, бр. 1, 1997, стр. 74

¹⁸ *Ibid*, стр. 80

¹⁹ *Ibid*, стр. 83

²⁰ Д. Јовашевић, Међународно кривично правосуђе- између права, правде и помирења, новембар 2011, стр.548

²¹ Чл. 10 Статута Међународног кривичног суда за Руанду

²² Овај преседан установљен је у случају *Clément Akayesu* о коме ће касније бити речи.

²³ Познатији као случај „RTML“ где су се на оптиженичкој клупи нашли *Félicien Kabuga*, *Jean-Bosco Barayagwiza* и др., више о томе: <https://unict.irmct.org/en/news/three-media-leaders-convicted-genocide>

²⁴ Статут Међународног кривичног суда за Руанду, <https://legal.un.org/avl/pdf/ha/ict. EF.pdf>

У геноцид²⁵ спадају:

- Убијање чланова групе;
- Наношење тешких телесних или менталних повреда члановима групе;
- Намерно наметање групи животних услова срачунатих на њено физичко уништење у потпуности или делимично;
- Наметање мера усмерених на спречавање рађања унутар групе;
- Присилно премештање деце из једне групе у другу групу.

Такође су кажњиви и²⁶:

- Геноцид;
- Завера за извршење геноцида;
- Директно и јавно подстицање на извршење геноцида;
- Покушај извршења геноцида;
- Саучесништво у геноциду.

У злочине против човечности спадају²⁷:

- Убиство;
- Истребљење;
- Поробљавање;
- Депортација;
- Затварање;
- Мучење;
- Силовање;
- Прогони на политичкој, расној и верској основи;
- Друга нехумана дела.

У кршења члана 3 Женевских конвенција спадају²⁸:

- Насиље над животом, здрављем и физичким или менталним благостањем лица, посебно убиство, као и окрутно поступање као што су мучење, сакаћење или било који облик телесног кажњавања;

²⁵ Чл.2. тач.2 Статута Међународног кривичног суда за Руанду

²⁶ Чл.2. тач.3 Статута Међународног кривичног суда за Руанду

²⁷ Чл.3 Статута Међународног кривичног суда за Руанду

²⁸ Чл. 4 Статута Међународног кривичног суда за Руанду

- колективне казне;
- узимање талаца;
- терористичке акте;
- повреде личног достојанства, посебно понижавајуће и деградирајуће поступање, силовање, присилна проституција и било који облик непристојног напада;
- пљачку;
- изрицање пресуда и спровођење погубљења без претходне пресуде коју је изрекао редовно конституисан суд, који пружа све судске гаранције које цивилизовани народи признају као неопходне;
- претње да ће се извршити било које од наведених дела

Из напред наведеног можемо видети да је надлежност Међународног кривичног суда за Руанду доста сужена у односу на надлежност Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију што је такође једна од разлика међу овим судовима.

1.3. Међународни резидуални механизам за кривичне судове

Међународни резидуални механизам за кривичне судове (у даљем тексту: Механизам) основан је Резолуцијом 1966²⁹ (2010) Савета безбедности Уједињених нација са задатком да оконча преостале послове Међународног кривичног суда за Руанду и Међународног кривичног суда за бившу Југославију који нису завршени по истеку мандата судова.³⁰ Из преамбуле Статута можемо извести закључак да је Механизам основан као „привремена и делотворна структура чије ће се функције и обим надлежности смањивати“. ³¹ Механизам сходно Статуту има два огранка, један у Аруши, Танзанија (за поступке пред Међународним кривичним судом за Руанду) и један у Хагу, Холандија(за

²⁹ United Nations, Security Council, Resolution n.1966, 2010

³⁰ Чл. 1. Резолуције 1966

³¹ Преамбула Статута Механизма гласи: Having been established by the Security Council acting under Chapter VII of the Charter of the United Nations to carry out residual functions of the International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991 (hereinafter “ICTY”) and the International Criminal Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Genocide and Other Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of Rwanda and Rwandan citizens responsible for genocide and other such violations committed in the territory of neighbouring States, between 1 January 1994 and 31 December 1994 (hereinafter “ICTR”), the International Residual Mechanism for Criminal Tribunals (hereinafter “the Mechanism”) shall function in accordance with the provisions of the present Statute

поступке пред Међународним кривичним трибуналом за бившу Југославију).³² Огранак Механизма у Аруши започео је с радом 1. јула 2012. године, а огранак у Хагу 1. јула 2013. године. Целокупна надлежност и функционисање Механизма прописано је Резолуцијом 1966, Статутом³³ који је саставни део Резолуције 1966 као и Правилима о поступку и доказима којима се уређује сам поступак суђења, жалбени поступак, докази, заштита жртава и сведока и др.³⁴

Функције Механизма биле су следеће³⁵:

- Суђење и уступање предмета националним судовима;
- Првостепено суђење за међународне злочине и уступање предмета;
- Суђење због непоштовања суда и давање лажних исказа и уступање предмета;
- Жалбени поступци и понављање поступка;
- Преиспитивање правноснажних пресуда;
- Заштита сведока и жртава;
- Надзор над извршењем казни, помиловањем и ублажавањем казни;
- Пружање помоћи националним судовима;
- Чување и вођење архиве Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију и Међународног кривичног суда за Руанду.

Разлика међу функцијама је по њиховој природи, неке су *ad hoc* што значи да у неким случајевима уопште и неће бити вршене, док остале захтевају свакодневно праћење и усавршавање.³⁶

Механизам је састављен из Већа, Тужилаштва и Регистра.³⁷ Сходно члану 8. Статута³⁸ Механизма као и самој идеји настанка израженој у преамбули, Већа нису сталан

³² Чл. 3. Резолуције 1966, Уједињене Нације, Савет Безбедности, 2010. г

³³ https://www.irmct.org/sites/default/files/documents/101222_sc_res1966_statute_en.pdf

³⁴ М. Боначић, Међународни резидуални механизам за казнене судове: Функције и однос са Хрватским правосуђем, 2014.г, стр.1048

³⁵ М. Боначић, Међународни резидуални механизам за казнене судове: Функције и однос са Хрватским правосуђем, 2014.г, стр. 1071-1078

³⁶ Види више: Report of the Secretary-General on the administrative and budgetary aspects of the options for possible locations for the archives of the International Tribunal for former Yugoslavia and the International Criminal Tribunal for Rwanda and the seat of the residual mechanism(s) for the Tribunals (S/2009/258)

³⁷ Чл. 4. Статута Механизма, Уједињене Нације, Савет Безбедности, Резолуција 1966, 2010. г

³⁸ Чл. 8. Статута Механизма, Уједињене Нације, Савет Безбедности, Резолуција 1966, 2010. г

орган, већ се састоје од 25 судија које врше судијску дужност када је то потребно. Једино је председник Механизма стални орган са пуним радним временом.³⁹

Механизам је почетних година деловао паралелно са Међународним кривичним судом за бившу Југославију и Међународним кривичним судом за Руанду док је макон затварања Међународног кривичног суда за Руанду (31. децембра 2015.године) и Међународног кривичног суда за бившу Југославијуа (31. децембра 2017.године), Механизам је наставио да делује као самостална институција.⁴⁰

1.4. Настанак Међународног кривичног суда

Установљавању Међународног кривичног суда претходиле су године расправе о његовом раду, надлежностима и уопште начину настанка. Постојале су три методе настанка.

Прва је била могућност да се Међународни кривични суд установи амандманом Повеље Уједињених нација и тиме би имао општу подршку пошто је сваки амандман обавезујући за све чланице Уједињених нација.

Друга могућност била је установљавање Међународног кривичног суда кроз Резолуцију Генералне скупштине али се ту јавио проблем с обзиром да резолуција као таква није правно обавезујућа за државе.

Трећа могућност коју је предложила Међународна правна комисија била је установљавање Међународног кривичног суда мултилитералним споразумом и то као међународне и независне организације, што би у највећој мери осигурало независност Међународног кривичног суда и дало му сва потребна овлашћења.⁴¹

Римски статут Међународног кривичног суда је међународни уговор којим је створен Међународни кривични суд 17. јула 1998. године. Установљено је да Статут Међународног кривичног суда ступа на снагу првог дана месеца после шездесетог дана од датума депоновања шездесетог инструмента ратификације, прихватања одобрења или

³⁹ М. Боначић, Међународни резидуални механизам за казнене судове: Функције и однос са Хрватским правосуђем, 2014.г, стр. 1080

⁴⁰ <https://www.irmct.org/bcs/o-mehanizmu>

⁴¹ ЕЛСА „Приручник о нацрту статута за Међународни кривични суд“, 2003.г, стр.69

приступа код генералног секретара Уједињених нација.⁴² Седиште Међународног кривичног суда као сталног судског органа налази се у Хагу.⁴³ Земља која није приступила Статуту може посебном изјавом прихватити надлежност Суда за конкретан случај и то по основу декларације поднете Секретаријату и надлежност се заснива само за конкретан случај.⁴⁴ Надлежност Међународног кривичног суда постоји и када кривично дело тужиоцу пријави Савет безбедности поступајући на основу одредби главе VII Повеље УН.⁴⁵ Интересантно је да, иако су Уједињене Нације и Израел гласали против усвајања Римског статута, након позива за потписивање Римског статута исти су и потписали.⁴⁶ Сенегал је пртви ратификовао Римски статут, два месеца касније Тринидад и Тобаго, а до краја 2000. године Римски статут је потписало 27 држава.⁴⁷ Јасно је и зашто је долазило до одлагања између потписивања и ратификације, с обзиром да су правни системи одређених држава захтевали значајне промене због обавеза које су настајале потписивањем Римског статута. До 11. априла. 2022. године дошло се до 60 ратификација.⁴⁸ Званично, Римски статут је ступио на снагу 01. јула. 2002.године

За разлику од Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију, Међународни кривични суд има надлежност за кривична дела која су учињена након ступања на снагу Римског статута.⁴⁹ Сврха оснивања Међународног кривичног суда није била само гоњење и кажњавање учиниоца најтежих кривичних дела већ и помоћ жртвама.⁵⁰ Ваља напоменути да за разлику од Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију и Међународног кривичног судом за Руанду јесте та што овај суд није настао олако већ дугорочним преговорима и изменама како би свим државама које му повере надлежност био одговарајући и како би државе потписнице морале што мање да уреде свој правни систем.⁵¹

⁴² Чл.126. Римског статута Међународног кривичног суда

⁴³ Чл. 3. Римског статута Међународног кривичног суда

⁴⁴ Чл.12. ст.3. Римског статута Међународног кривичног суда

⁴⁵ Чл.13.ст.1.тач.2. Римског статута Међународног кривичног суда

⁴⁶ W. A. Schabas, An Introduction to the International Criminal Court, Cambridge University press, p.23

⁴⁷ *Ibid.*

⁴⁸ W. A. Schabas, The Follow up to Rome: Preparing for entry into Force of the International criminal court Statute, 1999.y

⁴⁹ Чл.11. Римског статута Међународног кривичног суда

⁵⁰ W. A. Schabas, An Introduction to the International Criminal Court, Cambridge University press, p.10

⁵¹ D. Hunt, Journal of International Criminal Justice, Volume 2, Issue 1, 2004, page 56–70

1.4.1. Надлежност међународног кривичног суда

Чланом 5. Римског Статута⁵² прописано је да је у надлежности Међународног кривичног суда суђење за геноцид, злочин против човечности, ратни злочин и агресија.

У геноцид, сходно члану 6. Римског статута⁵³ спадају:

- Убијање чланова групе;
- Проузроковање тешких физичких или менталних патњи чланова групе;
- Намерно подвргавање групе животним условима који треба да доведу до њеног потпуног или делимичног уништења;
- Предузимање мера које су уперене ка спречавању рађања у оквиру групе;
- Принудно премештање деце из једне групе у другу

У злочине против човечности сходно члану 7. Римског статута⁵⁴ спадају:

- Убиство;
- Истребљење;
- Поробљавање;
- Депортација или присилно премештање становништва;
- Затварање и други облици лишавања слободе, а који се предузимају уз кршење основних правила међународног права;
- Мучење;
- Силовање, сексуално ропство, присилна проституција, присилна трудноћа, присилно стерилисање, и сваки други облик сексуалног злостављања овакве или сличне природе;
- Протеривање било које групе или заједнице на политичкој, верској, расној, националној, етничкој, културној и полној основи, на начин како је то дефинисано у ставу 3. или протеривање
- на каквој другој основи које је строго забрањено међународним правом, а у вези је са било којом радњом прецизираном овим ставом или у вези са било којим кривичним делом из

⁵² Чл.5. Римског статута Међународног кривичног суда

⁵³ Чл. 6 Римског статута Међународног кривичног суда

⁵⁴ Чл.7. Римског статута Међународног кривичног суда

- надлежности Суда;
- Нестанак лица;
- Апартхејд;
- Други нехумани поступци сличног карактера, којима се намерно проузрокују тешке патње или озбиљно угрожавање физичког или менталног здравља;

У ратне злочине сходно члану 8. Римског статута⁵⁵ спадају:

- Озбиљно кршење Женевских конвенција од 12. августа 1949.године⁵⁶
- Друге озбиљне повреде закона и ратних обичаја који се примењују у међународном оружаном сукобу, а према утврђеним правилима међународног права⁵⁷
- У случајевима оружаног сукоба који није међународног карактера, озбиљна кршења члана 3. заједничког за четири Женевске конвенције од 12. августа 1949. наиме, било које од кривичних дела почињених против лица која нису узимала активно учешће у непријатељствима, укључујући припаднике војних снага који су положили оружје и оне који су ван борбе због болести, рањавања, лишења слободе или ма ког другог разлога⁵⁸
- Друге озбиљне повреде закона и обичаја до којих дође у оружаном сукобима који нису међународног карактера, а које повреде су предвиђене одговарајућим одредбама међународног права.⁵⁹

Иако приликом доноштења Римског статута није донтета одлука о томе шта чини биће елемента кривичног дела агресија, на ревизионој конференцији у Кампали резолуциојим о форми амандмана усвојене су измене чл.8. Римског статута када је

⁵⁵ Чл.8. Римског статута Међународног кривичног суда

⁵⁶ У озбиљна кршења Женевских конвенција, сходно чл. 8. Римског статута спадају: Намерно убијање; Мучење или нечовечни поступци, укључујући биолошке експерименте; Намерно наношење сувишне патње, тешких телесних повреда или нарушавање здравља; Обимна разарања и присвајање туђе имовине које се не може оправдати војном потребом, и која су при том извршена незаконито и безобзирно; Присиљавање ратних заробљеника или других заштићених лица да служе у непријатељским снагама; Намерно лишавање ратних заробљеника или других заштићених лица њиховог права на фер и правично суђење; Незаконито протеривање или пресељавање и незаконито затварање лица; Узимање талаца;

⁵⁷ Које су то повреде прописано је чл.8.Римског статута, став. 2.тач.1-26

⁵⁸ Овај став се сходно чл. 8. Римског статута односи на оружане сукобе који немају међународни карактер а не односи се на унутрашње немире и сукобе, као што су побуне, појединачни и спорадични акти насиља или на друге акте сличне природе

⁵⁹ Које су то повреде прописано је чланом 8. Римског статута, ст.5, тач.1-12

одређено шта чини злочин агресије.⁶⁰ Агресија је оружана акција једне државе уперена против суверенитета, територијалног интегритета и политичне независности друге државе, са намером да се угрози опстанак те државе, измени њен друштвено-економски систем и доведе до других последица. Сходно томе елементе агресије можемо поделити на два: објективни елемент у који спадају конкретне радње као што су оружани напад, бомбардовање и субјективни елемент у који спада намера агресора да тим актима оствари циљ.⁶¹

II ПОЈАМ СВЕДОКА

Историјски посматрано, појам сведока се први пут појавио још у робовласничком периоду. Сведоци су своје исказе давали под заклетвом и уз претњу да ће у случају лажних исказа бити примењене казне.⁶²

У теорији постоје разне дефиниције сведока али углавном се све свде на то да је сведок лице које у току поступка пред судом може дати исказ о чулном опажању неке чињенице из прошлости која има значај за конкретан предмет кривичног поступка.⁶³ Неки аутори⁶⁴ сведока посматрају као душевно здраву особу која може схватити предмет доказивања, има способност наступања пред судом и право давања исказа. Међународни документи такође имају улогу у дефинисању сведока. Према Препоруци Савета Европе⁶⁵ која се бави заштитом сведока, сведок се дефинише као свака особа која је спремна да сведочи на суду. У законодавству Републике Србије, сведок се дефинише као лице за које је вероватно да ће дати обавештења о кривичном делу, учиниоцу или другим чињеницама које се утврђују у поступку.⁶⁶ Сведок сходно томе није странка у поступку већ споредни субјект.

2.1 Процесни положај сведока

Сведоци се суду морају одазвати одакле произилази и дужност сведочења и у обавези су да у свом исказу наведу све што им је познато о конкретним чињеницама које

⁶⁰ В. Икановић, Злочин агресије у Римском статуту, 2018.г

⁶¹ Е. Омеровић, Агресија у међународном праву, 2022. Г, стр. 418

⁶² М. Павловић, Правна историја света, Крагујевац, 2009. год, стр.22

⁶³ Т. Васиљевић, Систем кривичног процесног права СФРЈ, треће измењено и допуњено издање, Београд, 1981.,стр. 349

⁶⁴ Т. Бубаловић, Н. Пивић, „Међународно кривично процесно право-Структура о правила поступка пред Међународним кривичним судовима“, Зеница, 2021., стр.233

⁶⁵ Recommendation Rec (2005)9 on the protection of witnesses and collaborators of justice

⁶⁶ Чл.91. ЗКП-а

су им познате јер су их непосредно опазили или су о њима чули од неког другог лица. У поступцима пред међународним кривичним судовима неретко се дешава да се сведок појављује и у улози оштећеног, односно жртве кривичног дела, па је због неопходно обезбедити његову заштиту што је и установљено у пракси Европског суда за људска права где појам сведока има аутономно значење, односно придаје му се „европски“ смисао, тако да поред уобичајног значења обухвата и оштећеног односно жртву.⁶⁷ У предмету *Doorson v. Netherlands*⁶⁸ оштећени односно жртве трговине дрогом појавили су се као сведоци, такође жртве су сведочиле и у другим поступцима који се тичу насиља и сексуалног злостављања.⁶⁹

Закоником о кривичном поступку такође је предвиђено да се оштећени може појавити као сведок у кривичном поступку. Оштећени је лице чије је имовинско или лично право повређено или угрожено кривичним делом.⁷⁰ Његова процесна улога је готово иста као и код осталих сведока са разликом што оштећени као сведок има право да присуствује целокупном претресу и саслушава се одмах након окривљеног. Такође, оштећени као сведок има право да истакне имовинскоправни захтев. Проблем код сведочења оштећеног се може јавити с обзиром да су ова лица директно погођена извршењем кривичног дела па с тим у вези су њихови искази субјективнији.

III МЕЂУНАРОДНИ СТАНДАРДИ ЗАШТИТЕ СВЕДОКА У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ

Проблематика заштите учесника у кривичном поступку је предмет како необавезујућих (препоруке Комитета министара Савета Европе)⁷¹ тако и обавезујућих међународних докумената од којих посебан значај има Међународи пакт о грађанским и

⁶⁷ Case Bricmont v. Belgium, представка број 10857/84А, пресуда од 07.07.1989..г.пар.44

⁶⁸ Case Doorson v. Netherlands, представка број 20524/92, пресуда од 26.03.1996.г

⁶⁹ Case Van Mechelen and Others v. Netherlands, представка број 21363/93, 21364/93, 21427/93 и 22056/93, пресуда од 23.04.1997. г, Case P.S. v. Germany, преставка број 33900/96, пресуда од 20.12.2001.г., Case A.M. v. Italy, представка бр. 37019/97, пресуда од 14.03.2000.г, Case S.N. v. Sweden, представка бр. 34209/96, пресуда од 02.10.2002.г.

⁷⁰ Чл. 2, ст.1, тач. 11, ЗКП-а

⁷¹ Можемо закључити да одредбе Препоруке Савета Европе Р (2005) 9 о заштити сведока и сарадника правде служе као смернице за побољшање заштите сведока с обзиром да оне немају обавезујући карактер. Пружају сведоцима заштиту уколико дође до угрожавања безбедности. Та заштита може бити материјална, психолошка и др.

политичким правима, Европска конвенција о људским правима као и Римски статут усвојен 17.07.1998.године⁷² и Конвенција Уједињених нација против традиционалног организованог криминала усвојена у Палерму од 12. до 15. децембра 2000.године а коју је Република Србија ратификовала 22.06.2001. године.⁷³ Овом Конвенцијом је установљено да су државе потписнице у обавези да предузму одговарајуће мере у оквиру својих могућности којима ће се пружити целисходна заштита од одмазде и застрашивања сведока и њима блиских лица, који сведоче у поступцима поводом кривичних дела на које се Конвенција односи.

Важећи међународни стандарди ⁷⁴ предвиђају исте мере помоћи како за жртве тако и за сведоке с обзиром да би искључење сведочења жртве на име непристрасности и правичности поступка представљало сметњу за утврђивање истине.⁷⁵ Особе које су угрожене и за које постоји опасност од освете због сведочења пред међународним судовима могу добити заштиту током претходног поступка и у другим фазама суђења с тим што оптужени може сазнати идентитет заштићеног сведока и садржај његовог исказа како би се припремио за унаксно испитивање и како се не би нарушило право на одбрану.

Постојање и домаћај мера процесне заштите сведока, жртава и других лица која услед учешћа у поступку могу бити изложена застрашивању неопходно је сагледати у смислу напред поменутог Међународног пакта о грађанским и политичким правима који у чл.14, ст.1 јемчи право на правично суђење односно да *„Свако лице има право да његов случај буде расправљан правично и јавно пред надлежним, независним и непристрасним судом, установљеним на основу закона који одлучује о основаности сваке оптужбе подигнуте против њега у кривичним стварима или о оспоравању његових грађанских права и обавеза. Може се наредити искључивање јавности за време трајања целе расправе или једног дела у интересу морала, јавног реда или националне безбедности у демократском друштву, или ако то интерес личног живота странака захтева, или још*

⁷² Закон о потврђивању Римског статута Међународног кривичног суда („Службени лист СР Југославије-Међународни уговори“, бр.5/01)

⁷³ Закон о потврђивању Конвенције Уједињених нација против традиционалног организованог криминала и допунских протокола („Службени лист СРЈ – Међународни уговори“, бр.6/01)

⁷⁴ Препорука Р (85) 11 о положају жртве у оквиру кривичног права и кривичног поступка, Комитет министара Савета Европе, 28. Јун 1985,г, Препорука Р (87) 21 о помоћи жртвама и спречавању виктимизације, Комитет министара Савета Европе, 17. Септембар 1987.г. Препорука Р (97) 13 о застрашивању сведока и правима одбране, Комитет Министара Савета Европе, 10.септембар 1997.г., Препорука Рец. (2005) 9 о заштити сведока сарадника, Комитет Министара Савета Европе, 20.април 2005,г.

⁷⁵ Уједињене Нације „ 20.година МКСЈ“ 2014.г.

ако то суд сматра апсолутно потребним из разлога посебних околности случаја када би јавност штетила интересима правде, ипак, свака пресуда донета у кривичним или грађанским стварима биће јавна, осим ако интерес малолетника захтева да се поступа друкчије или ако се расправа односи на брачне спорове или на старатељство деце.⁷⁶ као и члана 6. Европске конвенције о људским правима који такође јемчи право на правично суђење које се састоји из великог броја постулата који се односе на судске поступке како грађанске тако и кривичне. Члан 6 Конвенције – Право на правично суђење прописује да:

1. Свако, током одлучивања о његовим грађанским правима и обавезама или о кривичној оптужби против њега, има право на правичну и јавну расправу у разумном року пред независним и непристрасним судом, образованим на основу закона. Пресуда се изриче јавно, али штампа и јавност могу бити искључени из целог или дела суђења у интересу морала, јавног реда или националне безбедности у демократском друштву, где интереси малолетника или заштита приватног живота страна то захтевају, или у мери која је строго неопходна по мишљењу суда у посебним околностима у којима би јавност штетила интересима правде.

2. Свако ко је оптужен за кривично дело сматраће се невиним док се његова кривица у складу са законом не докаже. 3. Свако ко је оптужен за кривично дело има следећа минимална права: (а) да у најкраћем могућем року, подробно и на језику који разуме, буде обавештен о природи и разлозима за оптужбу против њега; (б) да има довољно времена и могућности за припремање одбране; (ц) да се брани лично или путем браниоца кога сам изабере или, ако нема довољно средстава да плати за правну помоћ, да ову помоћ добије бесплатно када интереси правде то захтевају; (д) да испитује сведоке против себе или да постигне да се они испитају и да се обезбеди присуство и саслушање сведока у његову корист под истим условима који важе за оне који сведоче против њега; (е) да добије бесплатну помоћ преводиоца ако не разуме или не говори језик који се употребљава на суду.⁷⁷

Предвиђени су и одређени механизми заштите пред Европским судом за људска права у које спадају:

⁷⁶ Закон о ратификацији Међународног пакта о грађанским и политичким правима „Службени лист СФРЈ“, бр. 7/71)

⁷⁷ „Водич кроз члан 6 Европске конвенције за заштиту људских права-кривичноправни аспект“, Савет Европе 31.август 2022.г.стр.6

- **Привремене мере:** ЕСЉП може изрећи привремене мере, ако постоји непосредна опасност за животе или сигурност сведока. Ове мере могу укључивати забрану одређених активности или обавезу државе да предузме кораке како би заштитила сведоке.
- **Подношење захтева за заштиту:** Сведоци или адвокати могу поднети захтев ЕСЉП-у уколико постоји оправдан страх за њихову сигурност. Суд може размотрити ове захтеве и одлучити о мерама које могу укључивати и забрану објављивања идентитета сведока или коришћење видео линка.
- **Заштита у националном законодавству:** Државе чланице Савета Европе одговорне су за имплементацију заштите сведока у свом националном законодавству, а ЕСЉП може оцењивати како државе примењују заштиту и да ли је та заштита адекватна.

Узимајући у обзир наведене постулате, ЕСЉП је у предмету *Hodorkovskiy and Lebedev v. Russia*⁷⁸ разматрајући наводну повреду члана 6. о повреди права на правично суђење, укључујући и оптужбе о застрашивању и претњама упућеним сведоцима закључио да заштита сведока мора бити осигурана како би се сачувало право на правично суђење прописано чланом 6 ЕКЉП. У предмету *Witold Litwa v. Poland*⁷⁹ ЕСЉП је разматрао заштиту идентитета сведока и права на приватност, када је откривање идентитета сведока могло довести до озбиљних претњи њиховој сигурности. Заштита сведока може се оправдати кроз опште одредбе Конвенције које штите основна људска права и слободе.

Конкретно, неколико кључних права из ЕКЉП може бити примењено у циљу заштите сведока уз напред наведене чланове а то су:

- Право на живот (Члан 2 ЕКЉП)⁸⁰
- Забрана мучења и нехуманог или понижавајућег поступања (Члан 3 ЕКЉП)⁸¹
- Право на слободу и сигурност (Члан 5 ЕКЉП)⁸²

⁷⁸ Case *Hodorkovskiy and Lebedev v. Russia*, представка бр. 11082/06 and 13772/05, пресуда од 25.10.2013.г

⁷⁹ Case *Witold Litwa v. Poland*, представка бр. 26629/95, пресуда од 04.04.2000.г

⁸⁰ Чл.2 ЕКЉП пружа заштиту од претњи по живот, што може бити релевантно у ситуацијама где сведоци суочавају с озбиљним претњама због учешћа у поступку.

⁸¹ Чл. 3 ЕКЉП омогућава заштиту од физичког и психолошког малтретирања, што се може применити у случајевима када су сведоци изложени застрашивању или претњама које угрожавају њихов интегритет

⁸² Чл.5 ЕКЉП штити од незаконитог притварања или ограничавања слободе. У контексту заштите сведока, може се користити у случајевима када је неопходно физичко обезбеђење или премештање сведока ради очувања њихове сигурности

- Право на поштовање приватног и породичног живота (Члан 8 ЕКЉП)⁸³

На тај начин, заштита сведока се може осигурати кроз општа људска права укључујући право на сигурност, заштиту приватности, као и специфичне поступке заштите у контексту суђења.⁸⁴

Није на одмет напоменути и Директиву 2012/29 Европског парламента и Савета од 25. октобра, о успостављању минималних стандарда права, подршке и заштите жртава кривичних дела⁸⁵ којом се жели повећати свест о заштити жртава и сведока, указати на њихова права у току поступка и подстаћи на поштовање тих права. Према Директиви појам жртве се дефинише као физичка особа која је претрпела физичку, психичку или емоционалну штету или економску штету што је притом свстава у категорију тзв. примарне жртве.⁸⁶ Из овакве дефинице жртве можемо закључити да она има доста сличности са појмом оштећеног који препознаје наше законодавство.

3.1. Заштита сведока у међународном хуманитарном праву,

Међународно хуманитарно право је скуп правних норми које регулишу права и обавезе страна у оружаним сукобима, са циљем заштите особа и објеката који нису директно укључени у борбе, као и ограничавања метода и средстава рата.⁸⁷ Међународно хуманитарно право се заснива на основним принципима хуманости, неодговарања на окрутност и неопходности вођења рата у складу са законима и етичким нормама.

Међународно хуманитарно право је првенствено регулисано међународним уговорима и обичајним правом, а најпознатији извори су:

1. Женевске конвенције из 1949. године и додатни протоколи из 1977. године;

⁸³ Чл. 8 ЕКЉП омогућава заштиту приватности, што може укључивати заштиту идентитета сведока и заштиту од било каквих инвазија на њихов приватни живот током или након поступка.

⁸⁴ Насупрот ставу Европске конвенције за заштиту људских права у поступку пред МКТЈ, круг сведока је далеко шири с обзиром на то да у сведоке спадају и сведоци експерти и сам окривљени који на сопствени захтев може бити саслушан као сведок одбране.

⁸⁵ Recommendation Rec. (2005) 9 of the Committee of Ministers to member states on the protection of witnesses and collaborators of justice (Adopted by the Committee of Ministers on 20 April 2005 at the 924th meeting of the Ministers' Deputies), чл.16

⁸⁶ З. Лазаров, Заштита сведока у кривичном поступку – докторска дисертација, Београд, 2018, стр. 51.

⁸⁷ Б. Јанковић - З. Радивојевић: Међународно јавно право, Ниш, 2019.г

2. Женевске конвенције се односе на заштиту рањених и болесних војника на бојиштима, заштиту ратних заробљеника, заштиту цивила у време рата, те заштиту објеката од напада.

Уз то, Додатни протоколи проширују заштиту, укључујући и заштиту животне средине и забрањују употребу одређених врста оружја.

1. Хашки споразуми и правила о ратовању;

2. Хашке конвенције, попут оне из 1907. године, уређују правила ратовања, укључујући забрану напада на културна добра и забрањене методе борбе, као што су напади на цивиле и употреба непропорционалне силе.

Још један од извора међународног хуманитарног права је обичајно међународно право. Поред уговорних норми, постоје и обичајна правила која су развијена кроз праксу држава и одлуке међународних судова. На пример, забрањени су напади на цивиле и окрутни третман ратних заробљеника.

Основни принципи који проистичу из Женевских конвенција и Додатних протокола:

- **Дистинкција:** Разликовање између борбених циљева (војних циљева) и цивилних објеката, као и између бораца и цивила.
- **Пропорционалност:** Употреба силе мора бити пропорционална војној нужди, а прекомерна штета по цивиле и околину треба бити избегнута.
- **Неопходност:** Само средства и методе ратовања која су војно потребна могу бити употребљена.
- **Хуманост:** Забрана окрутног поступања са рањеницима, болесницима, ратним заробљеницима и цивилима.

Главни циљеви међународног хуманитарног права:

- **Заштита људи:** Осигурање заштите људи који нису или више нису директно укључени у сукоб, попут цивила, рањеника, болесних, жена, деце и ратних заробљеника.
- **Ограничавање метода ратовања:** Препознавање да су одређени облици ратовања, као што су употреба хемијског оружја, забрањени, и налажу се етичке границе за вођење сукоба.

- Одговорност за ратне злочине: Обавеза процесуирања ратних злочина и обезбеђивања одговорности за тешке повреде међународног хуманитарног права.

Међународно хуманитарно право игра кључну улогу у минимизирању људске патње током оружаних сукоба и настоји да допринесе обнављању мира и стабилности након сукоба. Потреба за заштитом појављује се већ приликом истраживања догађаја на лицу места, јер су већ тада сведоци изложени мерама одмазде а и из пређашњих искуства није тајна да неке од погођених лица кошта живота сарадња у расветљивању ратних злочина. Прикупљање доказа о кривичним делима против човечности и других добара заштићених међународним кривичним правом се по правилу врши на територији на државе у којој су конкретна дела и извршена па се стога често и дешава да држава уместо да заштити сведоке често представља претњу по њихову безбедост. Због тога је и међу истражитељима ратних злочина и других сродних кривичних дела распрострањено мишљење да дискреција истраге и анонимност сведока представљају најбољу заштиту.⁸⁸

IV ЗАШТИТА СВЕДОКА ПРЕД МЕЂУНАРОДНИМ КРИВИЧНИМ СУДОМ ЗА БИВШУ ЈУГОСЛАВИЈУ

Правило 75 Правилника МКТЈ⁸⁹ прописује да судија или претресно веће може *proprio motu* или на захтев странака односно жртве или сведока о којем је реч, одредити мере за заштиту жртава и сведока. Мере се деле у неколико група. У пракси суда⁹⁰ постоји случај када је захтев за заштиту сведока стигао са „виших“ места. Приликом суђења хрватском генералу Тихомиру Блакшићу у случају „Лашванска долина“ тајност сведочења високих официра УНПРОФОР-а, хрватске и босанске војске затражиле су њихове владе. Првенствено, реч је о мерама које спречавају да се у јавности обелодани идентитет или место где се налази жртва или сведок или лице које је са њима у родбинској или другој вези. Ова мера се може постићи на следеће начине:

⁸⁸ Б. Иванишевић, др Г. Илић, Т. Вишњић, В. Јањић „Водич кроз Хашки трибунал – прописи и пракса“ Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2008.г., стр.231

⁸⁹ Правилник о поступку и доказима Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију, Уједињене Нације, 08.07.2015.г.

⁹⁰ Prosecutor v. Blakšić, App.No. IT-95-14-A (случај познат као „Лашванска долина“)

- Брисањем из списка МКТЈ имена и података помоћу којих се може утврдити идентитет;
- Необелодањивањем у јавности било ког списка који указује на идентитет;
- Сведочењем уз употребу уређаја за изобличење слике или звука или преко интерне телевизије;
- Додељивањем псеудонима.

У поступку суђења Војиславу Шешељу^{91 92} припадници Министарства унутрашњих послова упали су у станове двојице заштићених сведока. У медијима се тада поставило питање заштите сведока с обзиром да је у једном тренутку деловало да полиција поступа по налозима хашког оптуженика. Иако је Војислав Шешељ оспоравао овакве наводе, исти је на суђењу у својој одбрани истакао чињеницу да се радило о сведоцима који су током деведесетих година прошлог века учествовали у бомбашким нападима на џамију и имовину страних држављана на територији Београда. Поставља се питање тајности и делотворности мера заштите с обзиром да је некако у јавност доспела информација о пребивалишту сведока и њиховим именима. Исто тако остало је нејасно по чијем налогу је полиција поступала приликом упада у станове сведока с обзиром да није постојала наредба ни Хашког трибунала нити Тужилаштва за ратне злочине. Током поступка Тужилаштво је у више наврата тврдило да оптужени застрашује сведоке, тако да је због тога у поновном поступку а на захтев Тужилаштва суђење прекинуто. Војислав Шешељ је три пута оптужен и осуђен због непоштовања суда, на укупно четири године и девет месеци затвора. Непоштовање суда се огледало у томе што је намерно објављивао поверљиве податке и имена заштићених сведока, а онда одбијао да их uklони са своје интернет странице.

Пре почетка суђења Слободану Милошевићу⁹³ потегло се питање доказивања кривице окривљеног. Хашки званичници су још тада указивали да им недостају стенограми⁹⁴,

⁹¹ Prosecutor v. Vojislav Šešelj, App.no. IT-03-67

⁹² Оптужница терети Војислава Шешеља на основу његове индивидуалне кривичне одговорности (члан 7(1) Статута): у осам тачака за злочине против човечности (члан 5 Статута - убиства, истребљење, прогони на политичкој, расној или верској основи, депортација, притварање, мучење, нехумана дела) у шест тачака за кршења закона и обичаја ратовања (члан 3 Статута - убиство, мучење, окрутно поступање, безобзирно разарање, уништавање верских или образовних институција, пљачка јавне или приватне имовине)

⁹³ Prosecutor v. Milošević, App.no. IT-02-54

⁹⁴ Белешке, врста писаних доказа који су се користили приликом суђења пред МКТЈ

писана наређења, видео или аудио снимци који би доказали одговорност окривљеног. Дакле, још на почетку суђења било је јасно да ће се целокупно оптужење као и одбрана заснивати на исказима сведока и могло се користити као увертира за оно шта може да очекује сведоке на суђењу.⁹⁵

Статут МКТЈ⁹⁶ и Правилник МКТЈ⁹⁷ међутим не предвиђају могућност анонимног сведочења. Овим путем бих се осврнула на међународне стандарде који се тичу анонимног сведока као и на праксу судова по том питању.

Европски суд за људска права (у даљем тексту Суд) је објаснио институт анонимног сведока који се појављивао. Рецимо, у предмету Костовски против Холандије⁹⁸ где је Суд истакао да оптужени мора имати прикладну и задовољавајућу прилику да оспори сведочење и да саслуша сведока у тренутку давања исказа или евентуално касније.

У случајевима Дорсон против Холадније⁹⁹ и Ван Мекелен и остали против Холадније¹⁰⁰, Суд је поставио два кумулативна услова за прихватљивост анонимних сведочења:

- Тешкоће са којима се одбрана сусрела у случају анонимних сведока оптужбе морају бити узете у обзир у поступку;
- Сведочење не сме да буде једини доказ кривице оптуженог.

Овде се поставља питање сведочења полицијских службеника с обзиром да је њихово легитимно право да се сачува анонимност агената који учествују у тајним операцијама(како због њихове личне заштите и заштите њима блиских лица тако и због могућности поновног ангажовања у другим операцијама). Стога се и у пракси дозвољава њихово сведочење само у изузетним околностима. Међутим, у тим поступцима се јавља проблем

⁹⁵ Оптужен за геноцид; саучесништво у геноциду; депортације; убиство; прогоне на политичкој, расној и верској основи; нехумана дела/присилно премештање; истребљење; заточење; мучење; хотимично лишавање живота; противправно заточење; хотимично наношење велике патње; противправне депортације или премештања; уништавање и одузимање имовине широких размера које није оправдано војном нуждом, а изведено је противправно и безобзирно; окрутно поступање; плачку јавне или приватне имовине; нападе на цивиле; уништавање или хотимично наношење штете историјским споменицима и установама намењеним образовању и религији; противправне нападе на цивилне објекте; хотимично наношење велике патње

⁹⁶ Ажурирани статут Међународног кривичног суда за бившу Југославију, Уједињене нације, септембар 2009.г

⁹⁷ Правилник о поступку и доказима Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију, Уједињене Нације, 08.07.2015.г.

⁹⁸ Case Kostovski v. Netherlands, представка бр. 11454/85, пресуда од 20.11.1989.г. пар 41

⁹⁹ Case Doorson v. Netherlands, представка број 20524/92, пресуда од 26.03.1996.г

¹⁰⁰ Case Van Mechelen and Others v. Netherlands, представка број 21363/93, 21364/93, 21427/93 и 22056/93, пресуда од 23.04.1997. г.

јер службеници страхују због одмазде пошто се углавном њихова сведочења односе на откривање организованих криминалних група.¹⁰¹

Неопходно је омогућити да се анонимном сведоку постављају питања од стране одбране. Одбрани не сме бити ускраћено да прати реакцију сведока приликом сведочења и одговора на питања. Овакав став проистиче из пресуде Бирутис и остали против Литваније¹⁰², где је суд и нашао повреду члана 6.Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода управо због немогућности одбране да поставља питања сведоку. Становиште је Суда да бар бранилац мора бити у просторији где ће сведок бити саслушан уз остављање могућности да сведок буде прерушен.

У пракси МКТЈ, до подношења захтева за анонимна сведочења дошло је само два пута, и то у случају Тадић где је судија Стивенс у издвојеном мишљењу био против додељивања статуса анонимног сведока јер је сматрао да је то повреда права одбране.¹⁰³

Критеријуми које је узео у обзир МКТЈ приликом оцене основаности захтева за добијање статуса анонимног сведока односили су се на:

- Постојање основаног страха за безбедност сведока или његове породице;
- Важност сведочења за оптужбу;
- Непостојање елемената који доводе у питање веродостојност сведока;
- Неефикасност других мера заштите у конкретном случају;
- Ограничење анонимности на најнеопходнију меру.

Иако је постојало издвојено мишљење судије Стивенса, захтев за добијање статуса анонимног сведока оцењен је као основан, при чему приликом саслушања јавност, медији, оптужени и браниоци нису могли имати визуелни контакт са сведоком.¹⁰⁴ Саслушање анонимног сведока је обављено путем једносмерне интерне телевизије и уз употребу уређаја за изобличење лика и гласа сведока, уз то се сведок налазио у другој просторији па га стога нису могли видети окривљени и браниоци. Самим тим што браниоцу и окривљеном није било омогућено да прате реакције сведока приликом сведочења и давања одговора на питања дошло је до супротности са ставовима које има

¹⁰¹ J. Pradell, G. Corstens, Droit pénal européen, 2001, стр.409

¹⁰² Case Birutis and Others v Lithuania, представка бр. 47698/99 and 48115/99, пресуда од 26.04.2002.г. пар.34,35.

¹⁰³ <https://www.icty.org/bcs/press/predmet-tadic-presuda>

¹⁰⁴ Prosecutor v. Tadić, App.no.IT-95-14-PT, jugment 10.07.1997

Европски суд за људска права а који се односе на анонимно сведочење а о чему је напред било речи. Пресуда у случају Тадић је значајна и због тога што је то случај у коме је и само Веће нагласило: „Ова пресуда је први пут да један међународни суд утврђује кривицу односно невиност појединца у вези са тешким кршењима међународног хуманитарног права. Међународни војни судови у Нирнбергу и Токију били су по свом карактеру мултинационални и представљали су само део међународне заједнице”.

Други пут, питање анонимног сведочења појавило се у случају Блашкић.¹⁰⁵ У том случају МКТЈ заузео је став да се Тужилаштво приликом подношења захтева за добијање статуса анонимног сведока не може ограничити само на страх од одмазде, значаја сведочења и веродостојности сведока, већ морају постојати и објективне околности које потврђују те тврдње.¹⁰⁶ У овом случају МКТЈ је дозволио анонимност сведока у односу на јавност и медије али је, поучен случајем Тадић, одбио такав захтев у односу на одбрану. С тога је тужилац имао обавезу да обелодани идентитет сведока на претресу како би одбрана имала могућност да се припреми за саслушање анонимног сведока.

У поступку Рамуш Харадинај, Идриз Балај и Лахи Брахимај¹⁰⁷ дошло је до суноврата који се тиче заштите сведока. Наиме, у поступку је саслушано на стотине сведока, неки сведоци од страха а и великог неповерења у механизам заштите сведока нису могли да сведоче што је довело до тога да је у пресуди веће истакло да се у овом поступку сусрело са „великим потешкоћама прибављања исказа од сведока“. Веће је стекло снажан утисак да се суђење одвијало у атмосфери у којој се сведоци нису осећали безбедно и то између осталог због нарушене безбедности. С обзиром на ове потешкоће, веће је одредило мере заштите за 34 сведока. Жалбено веће МКТЈ је делимично укинуло првостепену ослобађајућу пресуду како би се омогућило да Тужилаштво обезбеди сведочење два кључна сведока. Иако су та два сведока саслушана, кривица оптужених у овом поступку није доказана. Оптужени су за све време суђења били у притвору како би се спречио њихов утицај на сведоке. Овај случај је најјаснији пример беспомоћности Тужилаштва и МКТЈ у заштити сведока јер је велики број сведока одбио сведочење због уцене или пак „патриотских“ разлога. Занимљивост је да је сведок у овом поступку

¹⁰⁵ Prosecutor v. Blakšić, App.No. IT-95-14-A

¹⁰⁶ Prosecutor v. Tadić, App.no.IT-95-14-PT, jugment 10.07.1997

¹⁰⁷ Prosecutor v. Haradinaj et al., App.no. IT-04-84

Шефхет Кабашиј радије био у затвору због одбијања сведочења и непоштовања суда него сведочио. Такође, неки од сведока били су убијени пре подизања оптужнице Тужилаштва против оптужених. Овај случај је јасан показатељ колико МКТЈ зависи, посебно у погледу заштите сведока, од сарадње и ефикасности полиција држава или администрације УН која је имала ефективну власт на Косову.

4.1. Поступак за одређивање мера за заштиту жртава и сведока

Правилем 75 Правилника МКТЈ¹⁰⁸ прописан је поступак за одређивање мера за заштиту жртава и сведока. Мере може одредити судија или претресно веће по службеној дужности или на захтев странке, жртве, сведока или Одсека за жртве и сведоке. Уколико судија или претресно веће нађе да има услова за одређивање мере доноси наредбу којом се одређује одговарајућа мера од напред поменутих. Притом, приликом доношења наредбе мора водити рачуна да мере нису у супротности са правима оптуженог. Када веће доноси наредбу, има могућност да одржи седницу која је притом затворена за јавност на којој ће одлучити коју ће конкретну од предвиђених мера одредити.

Важно је напоменути да је Правилем 75. ст.Е Правилника судији односно већу дата могућност да одлучи да ли се транскрипт исказа лица која су под заштитом може користити у другим поступцима пред МКТЈ. О овој могућности као и могућности да идентитет сведока буде откривен, сведок мора бити обавештен пре давања исказа пред судом. Уколико пак буде дозвољено да се исказ заштићеног сведока користи и у другим поступцима пред МКТЈ, мере које су одређене у првом поступку остају на снази све до њиховог укидања, измене или појачања датих мера.¹⁰⁹ Захтев за укидање, измену или појачање мера у другом поступку могу поднети странке које су учесници у другом поступку у коме се користи раније дат исказ. Прво се морају обратити већу које одлучује у првом поступку у коме је првобитно и донета одлука о одређивању мера заштите. Уколико у првом поступку не долучује веће, захтев ће се поднети већу које решава у другом поступку.

¹⁰⁸Правило 75. Правилника о поступку и доказима Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију, Уједињене Нације, 08.07.2015.г.

¹⁰⁹<https://www.icty.org/bcs/press/zaštita-mjere-za-svjedoke-koji-svjedoče-pred-međunarodnim-sudom-za-bivšu-jugoslaviju>

Приликом избора мера заштите сведока и жртава кривичних дела против човечности и других добара заштићених међународним правом неопходно је водити рачуна о одговарајућим међународним стандардима који се тичу заштите жртава и сведока. С тим у вези мера се одређује на основу специфичних карактеристика предмета и индивидуалних потреба лица које треба заштитити, што даље значи да мора бити осигурана сразмерност између природе мера заштите које треба усвојити и озбиљности застрашивања којима је изложен сведок. Када је реч о радикалнијим мерама, рецимо о промени пребивалишта и идентитета сведока а које се односе на приватни живот заштићених лица, оне морају бити примењене на сведоке и жртве који имају потребу за заштитом дуже од трајања поступка у којима морају да сведоче.

Правило 96 Правилника¹¹⁰ предвиђа се да се докази о претходном сексуалном понашању жртве неће уврстити у спис. Претресно веће у предмету Муџић и други заузело је став да је циљ овог правила да на адекватан начин заштити жртве од злостављања, неугодности и понижења, док би само прихватање таквих доказа би могло довести до злоупотребе питања о којима се расправља и тиме нарушити правичност поступка, и да би се свело само на покушај да се доведе у питање репутација жртве што би за последицу имало узнемиравање и наношење емоционалне штете сведоцима. Тужилаштво је оптужило у предмету Муџић и други, Здравка Муџића, Хазима Делића, Есада Ланџе и Зејнила Делалића за тешке повреде Женевских конвенција. На територије Бивше Југославије сексуално насиље било јако распрострањено током 90их година прошлог века, што се може утврдити из разних одлука МКТЈ иако је одбрана углавном негирала те злочине користећи рањивост жртви.

У поступцима где је као једно од кривичних дела јавла силовање отворено је питање о пристанку жртве. Правило 96 дефинише околности под којима се докази о пристанку жртве неће прихватати. У предметима Кунарац и други, жалбено веће МКТЈ, потврдило је да је непристајање жртве један од елемената кривичног дела силовања које тужилаштво мора да докаже. Правило 96 даље одређује околности присиле под којима смислен пристапак није могућ, односно да је жртва:

¹¹⁰ Правило 96. Правилника о поступку и доказима Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију, Уједињене Нације, 08.07.2015.г.

- била изложена насиљу, присили, лишавању слободе или психичком притиску или јој се истим претило, или је имала разлога да се боји истог, или
- разумно веровала да би, ако се она не повинује, неко други могао бити томе изложен, или би му се тиме могло претити или га застрашивати.

Другим речима, када до силовања дође у склопу текуће кампање геноцида или заточеништва жртве, претресно веће може закључити да пристанка није било.

Ни у ком случају се не може говорити о пристанку жртве као олакшавајуће околности узимајући у обзир да је у ситуацијама када је и долазило до силовања и сексуалног робства лица која су силована била у по живот опасној ситуацији. Како је кривично дело силовање једно од најпонижнијих и по људскост најболнијих кривичних дела, јасно је зашто је и неопходно очувати достојанство и идентитет жртава и сведока.

4.2. Служба за жртве и сведоке Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију

Правилем 34 Правилника МКТЈ¹¹¹ основана је Служба за жртве и сведоке при Секретару Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију. Служба за жртве и сведоке сачињена је од квалификованог ослобља које је задужено да:

- предлаже мере заштите жртава и сведока у складу са чл.22 Статута МКТЈ;
- жртвама и сведоцима, нарочито у случајевима силовања и сексуалног насиља, пружа савете и подршку (правило 34, ст.А, т. (i) и (ii) Правилника МКТЈ.

Служба има две основне дужности:

- Предлагање и спровођење мера заштите жртава и сведока
- Пружање савета и подршке жртвама и сведоцима тешких кршења међународног хуманитарног права.

Служба је замишљена као независно тело које своје дужности обавља у односу на све сведоке, било да свој исказ у прилог оптужбе, одбране или су позвани од стране судског већа. Служба за жртве и сведоке надлежна је за транспорт, боравак, психолошку и

¹¹¹ Правило 34. Правилника о поступку и доказима Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију, Уједињене Нације, 08.07.2015.г.

здравствену помоћ сведоцима, њихов наступ у судници, као и за њихову безбедност пре, за време и после сведочења.

4.3. Хитне мере за заштиту жртава и сведока

Тужилац може, у изузетним околностима затражити од судије или претресног већа да наложе да се не открива идентитет жртве или сведока који може бити у опасности или изложен ризику све док се то лице не стави под заштиту МКТЈ. Приликом одређивања мере, судија или претресно веће имају могућност консултовања са Одсеком за жртве и сведоке. Битно је истакнути да овим мерама не сме бити нарушено право одране тако да идентитет сведока или жртве мора бити откривен пре почетка суђења како би се оставило довољно времена за припремање одбране. Дакле, идентитет жртве или сведока се штити не само у току поступка него и пре самог почетка поступка како би се спречио било какав утицај на жртве и сведоке, што због природе дела у ком сведоче утолико пре и због заштите интегритета личности.

V ЗАШТИТА СВЕДОКА ПРЕД МЕЃУНАРОДНИМ КРИВИЧНИМ СУДОМ ЗА РУАНДУ

Чланом 21. Статута Међунаордног кривичног суда за Руанду¹¹² предвиђена је заштита жртава и сведока, заједно са чланом 75 Правила о поступку и доказивању. Члан 21. Статута предвиђа да: *„Међународни трибунал за Руанду ће у својим Правилима о поступку и доказима предвидети заштиту жртава и сведока. Такве мере заштите ће укључивати, али неће бити ограничене на, вођење поступака in camera и заштиту идентитета жртве.“*¹¹³

Правило 75 прописује следеће мере за заштиту жртава и сведока:¹¹⁴

¹¹² Статут Међународног кривичног суда за Руанду, Савет Безбедности, 1994

¹¹³ *Ibid.*

¹¹⁴ Правило 75, Правила о поступку и доказивању пред Међународним криивчним судом за Руанду, Уједињене нације, 1995.г.

Судија или веће могу, *proprio motu* или на захтев било које стране, жртве или сведока, Јединице за жртве и сведоке, наложити одговарајуће мере за приватност и заштиту жртава и сведока, под условом да су те мере у складу са правима оптуженог.

Веће може одржати поступак без присуства јавности ради одлучивања о следећим мерама:

- мере за спречавање откривања јавности или медијима идентитета или места боравка жртве или сведока, или лица која су са њим у сродству или повезана са њим, на следеће начине:
 - брисање имена и идентификационих информација из јавних евиденција већа;
 - неоткривање јавности било каквих евиденција које идентификују жртву;
 - давање исказа путем уређаја за измену слике или гласа или видео надзора;
 - додељивање псеудонима;
- затворене седнице, у складу са Правилем 79¹¹⁵;
- одговарајуће мере ради олакшавања сведочења осетљивих или рањивих жртава и сведока, као што је коришћење једносмерног видео-преноса (*one-way closed circuit television*).

Веће ће, кад год је то потребно, контролисати начин испитивања сведока како би спречило узнемиравање или застрашивање.

Напред поменути Правилем 79 предвиђено је одржавање затворених седница односно искључење јавности. Претресно веће може наредити да се штампа и јавност искључе из целокупног поступка или његовог дела из разлога:

- Јавног реда или морала
- Безбедности, сигурности или потребе да се не открије идентитет жртве или сведока у складу с Правилем 75 Правила о поступку и доказивању
- Заштите интереса правде

Претресно веће је дужно да јавно саопшти разлоге за доношење наредбе о одржавању затворене седнице.

¹¹⁵ Правило 79, Правила о поступку и доказивању пред Међународним кривичним судом за Руанду, Уједињене нације, 1995.г.

У поступцима пред Међународним кривичним судом за Руанду, сведочио је преко 2.200 сведока, који су имали између 35 и 70 година од чега је 23% жена.¹¹⁶

5.1. Најзначајнији поступци за заштиту сведока пред Међународним кривичним судом за Руанду

Као и у поступцима пред Међунаордним кривичним трибуналом за бившу Југославију и поступак заштите сведока пред Међународним кривичним судом за Руанду имао је своје недостатке. Пре свега, а узимајући у обзир дела за која се водио поступак велика мана је била та што је заштита трајала само у току поступка. Постојао је страх од одмазде и репресалија уколико се сведоци одазову позиву за сведочење, наравно све узимајући у обзир кривична дела за која се водио поступак. У јавности су познати неки од случајева где је заштита „заказала“ тако што је један од сведока у случају *Siméon Nshamihigo*¹¹⁷, морао је да побегне из региона након сведочења због претњи док је један сведок, након сведочења, нестао је без трага.¹¹⁸

У случају *Jean Uwinkindi*¹¹⁹ Туžilаци је поднео захтев за заштиту жртава и сведока сходно члану 21 Статута, Правилима 54, 69,73 и 75 наводећи да постоји објективан страх за безбедности жртава и сведока.¹²⁰ Тужилаштво је навело да већина сведока који ће бити позвани у овом случају борави у малој заједници Канценце, месту свих злочина против оптужених, што чини гарантовање анонимности посебно тешким уколико им се не омогући додатна заштита. Оптужница је обухватала геноцид, заверу за геноцид и истребљење као злочин против човечности. Ухапшен је у Уганди 30. јуна 2010. и пребачен у притворски центар Уједињених нација у Аруши, Танзанија, 2. јула 2010. године.¹²¹ Овај случај је значајан и по томе што је по први пут током рада Међународног кривичног суда за Руанду, суђење настављено у руандском националном суду сходно Правилу 11бис¹²².

¹¹⁶ <https://www.irmct.org/en/about/functions/witnesses>

¹¹⁷ Prosecutor v. Siméon Nshamihigo, App.No. ICTR-01-63-A

¹¹⁸ <https://www.justiceinfo.net/en/regions/rwanda>

¹¹⁹ Prosecutor v. Jean Uwinkindi, App.No.ICTR-01-75

¹²⁰ <https://ucr.irmct.org/LegalRef/CMSDocStore/Public/English/Motions/NotIndexable/ICTR-01-75/MS33352R0000562586.PDF>

¹²¹ <https://unictr.irmct.org/en/news/case-jean-uwinkindi-referred-trial-republic-rwanda>

¹²² Правилу 11бис, Правила о поступку и доказивању пред Међународним кривичним судом за Руанду, Уједињене нације, 1995.г.

У поступку против *Georges Rutaganda*¹²³, Тужилац је захтевао примену мера ради заштите сведока, Претресно веће је 26. септембра 1996. одредило следеће мере:

- Имена, адресе, локације и друге идентификационе информације сведока (којима су додељивани псеудоними) неће бити откривени јавности или медијима.¹²⁴

Осуђен је на доживотну затворску казну након што га је Међународни кривични суд за Руанду осудио по једној тачки оптужнице за геноцид и две тачке оптужнице за злочине против човечности. Судско веће једногласно је утврдило да Рутаганда сноси индивидуалну кривичну одговорност, посебно за наређивање, подстицање и извршавање убистава и за наношење тешких телесних или менталних повреда припадницима етничке групе Тутси током геноцида у Руанди 1994. године.

У поступку *Obed Ruzindana и Clément Kayishema*¹²⁵ Међународни кривични суд је такође одредио заштиту жртава и сведока које су се односиле на забрану откривања идентитета и боравишта.

Obed Ruzindana оптужен је за заверу ради геноцида, злочине против човечности, кршење члана 3 заједничког за Женевске конвенције, кршење Додатног протокола II. Учествовао је у масакру у Бисесеру у округу Кибује. Такође је учествовао у убиствима мушкараца, жена и деце који су се склонили у болницу Мугонеро, у округу Кибује.¹²⁶ *Clément Kayishema* је посебно планирао, наредио и учествовао у масовним убиствима око 15.000 Тутсија у округу Кибује. Убиства су се догодила у католичкој цркви и комплексу Дом Светог Жана, стадиону Гватаро и у цркви Мубуга у општини Гишита, где су Тутсији тражили уточиште. Ово је била четврта пресуда Међународног кривичног суда и прва у овако спојеном суђењу. Такође, важно је напоменути да је више од половине жртава геноцида погинуло приликом вршења ових кривичних дела.

5.2. Јединица за жртве и сведоке Међународног кривичног суда за Руанду

Правилем 34 Правилика предвиђена је Јединица за жртве и сведоке:

¹²³ Prosecutor v. Georges Rutaganda, App.No. ICTR-96-3

¹²⁴ Јавности и медијима је забрањено снимање, фотографисање или прављења скица сведока приликом доласка, одласка или боравка у згради Међународног кривичног суда за Руанду без изричите сагласности.

¹²⁵ Prosecutor v. Obed Ruzindana and Clément Kayishema, App.No. ICTR-95-1-T; ICTR-96-10-T

¹²⁶ <https://unictr.irmct.org/en/news/obed-ruzindana-arrested-kenya>

Под овлашћењем секретара Суда, формира се Јединица за жртве и сведоке која се састоји од квалификованог особља за:

- препоручивање заштитних мера за жртве и сведоке у складу са чланом 21 Статута;
- пружање саветовања и подршке за жртве и сведоке, посебно у случајевима силовања и сексуалног насиља.

Заштитне мере се примењују како би се ризици који постоје у вези сведочења смањили на минимум и да би се осигурало да сведочење проурокује што мање штете и трауме а сведока. Из података који су јавно доступни дошло се до извора да је чак 84% сведока, укључујући и притворенике, имало користи од заштитних мера које су примењене и сведочили су путем алтернативних процедура. Преосталих 16% сведока који нису били под заштитом сачињавали су стручњаци, незаштићени сведоци и сведоци који су се добровољно одрекли заштите. Од тога 77 сведока је сведочило путем видео линка, а 69 сведока је дало изјаве у складу са Правилем 92бис Правилника. Неколико сведока је такође имало користи од мера пресељења.

Приликом именовања особља, дужна пажња ће се посветити запошљавању квалификованих жена а с обзиром да је, као што је напред поменуто, Међународни кривични суд за Руанду силовање схватио као ратни злочин. Морамо узети у обзир да се и доказивање кривичне одговорности окривљених за најтеже злочине у највећој мери и заснива на сведочењима стога је неопходна ефикасна и целисходна заштита сведока.

VI ЗАШТИТА СВЕДОКА ПРЕД МЕЂУНАРОДНИМ КРИВИЧНИМ СУДОМ

Чланом 68 Римског статута¹²⁷ приписана је заштита оштећених и сведока и њихово учешће у поступку.

1. Суд је дужан да предузме одговарајуће мере како би заштитио физички и психички интегритет, достојанство и приватност оштећених и сведока. У предузимању ових мера Суд цени све релевантне околности предметног случаја, укључујући старост оштећених и сведока, њихов пол у смислу одредбе члана 7. став 3, њихово здравствено стање и природу

¹²⁷Чл.68. Закона о потврђивању Римског статута Међународног кривичног суда („Службени лист СР Југославије-Међународни уговори“, бр.5/01)

извршеног кривичног дела. Ово чини посебно, али не и искључиво, у случајевима када је у конкретном кривичном делу реч о радњама сексуалног злостављања или злостављања деце. Тужилац ће предузети ове мере посебно у фази истраге и подизања оптужнице за наведена кривична дела. Само предузимање ових мера не прејудуцира кривицу лица коме је на терет стављено извршење овог кривичног дела нити су ове мере у колизији са правима окривљеног у току поступка. Ове мере ни на који начин нису од утицаја на правично и непристрасно суђење.

2. Као изузетак од начела јавности поступка, регулисаног чланом 67. Статута, Судаће веће може у циљу заштите оштећених, сведока или окривљеног, поједине процесне радње које укључују присуство поменутих учесника у поступку, спровести у посебној судској просторији (ин џамера) или може дозволити да се докази презентују електронским путем или другим сличним средствима. Ове мере се посебно имају применити у случају да се у улози оштећеног или сведока појављује дете, осим ако је Суд мишљења да примена ових мера није неопходна узимајући у обзир све околности предметног случаја, а посебно мишљење оштећеног или сведока.

3. У случају да су угрожени лични интереси оштећеног, Суд ће, уколико нађе да је то потребно, дозволити да оштећени у различитим фазама поступка, изнесе своје виђење конкретног догађаја, с тим што се ова процесна радња не сме изводити на начин који би имао карактер прејудуцирања кривице окривљеног, нити сме ићи на штету права окривљеног у поступку, а не сме бити ни од утицаја на правично и непристрасно суђење. У случајевима када Суд сматра да би било сврсисходније да виђења оштећених изнесу њихови заступници, наложиће заступницима оштећених да Суду презентују виђење конкретног догађаја из визуре оштећеног, а све у складу са Правилима поступка и извођења доказа.

4. Одељење за заштиту оштећених и сведока при Суду, овлашћено је да предложи тужиоцу или Суду примену одговарајућих мера заштите наведених категорија лица, одговарајуће аранжмане ради гарантовања њихове сигурности, психолошко саветовалиште оштећених и сведока као и другу врсту помоћи, сходно одредби члана 43. став 6.

5. У случајевима у којима извођење доказа или прослеђивање информација, према одредбама овог Статута, може довести до угрожавања безбедности сведока односно њихове породице, тужилац је овлашћен да у циљу спровођења процесних радњи које претходе самом суђењу, не обелодани о каквим доказима и информацијама је реч, те да уместо тога поднесе само кратак извештај. Ове мере имају се применити на начин који не прејудуира кривицу окривљеног, не иде на штету његових права у поступку нити ове мере смеју бити од утицаја на правично и непристрасно суђење.

6. Свака држава потписница има право да поднесе захтев за предузимање неопходних мера везаних за заштиту њених службеника или представника, као и мера везаних за заштиту поверљивих и осетљивих информација.¹²⁸

Уз Римски статут, Правилник о поступку и извођењу доказа¹²⁹ детаљно прописује начин одређивања и врсте заштитних мера које могу бити предузете у поступку.

6.1. Заштитне мере

Правило 85 Правилника о поступку и извођењу доказа¹³⁰ прописује које мере могу бити примењене ради заштите жртава и сведока. У те мере спадају:

1. На предлог тужиоца, одбране, на захтев сведока или жртве или њиховог правног заступника или по сопственој иницијативи, и након консултација са Јединицом за жртве и сведоке, веће може наложити мере за заштиту жртве, сведока или друге особе која је у ризику због сведочења које је сведок дао, у складу са чланом 68, ставовима 1 и 2 Римског статута.

Веће ће, кад год је то могуће, настојати да добије пристанак особе на коју се односи заштитна мера пре него што донесе одлуку о тој мери.

2. Предлог или захтев из става 1. подлеже Правилу 134¹³¹, уз следеће услове:

¹²⁸ Чл.68, Закон о потврђивању Римског статута Међународног кривичног суда („Службени лист СР Југославије-Међународни уговори“, бр.5/01)

¹²⁹

¹³⁰ <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2024-09/RulesProcedureEvidenceEng-2024.pdf>

¹³¹ Више о томе: Правило 134 Правилника које се односи на предлоге у току поступка <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2024-09/RulesProcedureEvidenceEng-2024.pdf>

- Такав предлог или захтев не може бити поднет *ex parte* (без знања друге стране);
- Захтев сведока, жртве или њиховог правног заступника доставља се и тужиоцу и одбрани, а свака страна има право на одговор;
- Предлог или захтев који се односи на одређеног сведока или жртву доставља се и том лицу (или њеном правном заступнику, ако постоји), поред друге стране, с правом одговора;
- Када веће поступа по сопственој иницијативи, обавештава се тужилац и одбрана, као и сваки сведок или жртва (или њихов правни заступник, ако постоји) на које би та мера утицала, и сви имају право да одговоре;
- Предлог или захтев може бити поднет под печатом (поверљиво) и, ако је тако поднет, остаће поверљив док Веће не одлучи другачије. Одговори на предлоге или захтеве поднете под печатом такође се подносе под печатом.

3. Веће може, на предлог или захтев из става 1, одржати затворено рочиште¹³² (*in camera*), ради одлучивања да ли ће наложити мере којима се спречава откривање идентитета или локације жртве, сведока или друге особе која је у ризику због сведочења које је сведок дао, јавности, медијима или информативним агенцијама тако што може наредити следеће мере:

- Да се име жртве, сведока или друге особе у ризику, као и било која информација која би могла довести до њихове идентификације, избрише из јавних записника Већа;
- Да се тужиоцу, одбрани или било којем другом учеснику у поступку забрани откривање таквих информација трећим лицима;
- Да се сведочење обави путем електронских или других средстава, укључујући коришћење техничких средстава која омогућавају измену слика или гласа, коришћење аудиовизуелне технологије, нарочито видео-конференција и затворених телевизијских кругова, као и ексклузивно коришћење звучних медија;
- Да се за жртву, сведока или другу особу у ризику због сведочења користи псеудоним;

¹³² Рочиште без присуства јавности

- Да веће води део поступка затворено за јавност (in camera).

Правилном 88 Правилника о поступку и извођењу доказа¹³³ прописане су неке специјалне мере заштите у које спадају:

1. На предлог тужиоца или одбране, или на захтев сведока или жртве или њиховог правног заступника или по сопственој иницијативи и након консултација са Јединицом за жртве и сведоке, уколико сматра потребним, Веће може, узимајући у обзир ставове жртве или сведока, наложити посебне мере као што су, али не ограничавајући се на то, мере које олакшавају сведочење трауматизоване жртве или сведока, детета, старије особе или жртве сексуалног насиља, у складу са чланом 68, ставовима 1 и 2 Статута.
2. Веће ће, кад год је то могуће, настојати да добије пристанак особе на коју се односи посебна мера пре него што ту меру наложи.
3. Веће може, по предлогу или захтеву из става 1, одржати рочиште, по потреби затворено за јавност (in camera) или без присуства друге стране (ex parte), ради одлучивања да ли ће одобрити било коју такву посебну меру, укључујући, али не ограничавајући се на, одлуку да се адвокату, правном заступнику, психологу или члану породице дозволи присуство током сведочења жртве или сведока.
4. За предлоге или захтеве *inter partes* (где су укључене обе стране), поднете према овом правилу, примењују се сходно одредбе Правила 87, став 2(б) и став 2(д)
5. Предлог или захтев поднет према овом правилу може бити поднет под печатом (поверљиво) и, ако је тако поднет, остаће поверљив док Веће не одлучи другачије. Сви одговори на *inter partes* предлоге или захтеве поднете под печатом такође се подносе под печатом.
6. Узимајући у обзир да кршење приватности сведока или жртве може представљати ризик по његову или њену безбедност, Веће мора бити посебно пажљиво у контроли начина испитивања сведока или жртве, како би се избегло било какво узнемиравање или застрашивање, уз посебну пажњу на нападе усмерене против жртава кривичних дела сексуалног насиља.

¹³³ Правило 88 Правилника о поступку и извођењу доказа Међународног кривичног суда

У периоду од 16.-17. јула 2019. године, одржан је семинар у Дакару који се тиче заштите жртава и сведока.¹³⁴ Семинар су организовали Јединица за жртве сведоке Међународног кривичног суда и Јединица за стратегије и заштиту при канцеларији тужилаштва Међународног кривичног суда. Циљ семинара је између осталог био да се повећа свест и значај заштите.¹³⁵ Разматрана питања обухватала су најбоље праксе за безбедно и сигурно управљање сведоцима, безбедност информација, протоколе безбедности и упозорења, сарадњу и комплементарност са Међународним кривичним судом.

Од значаја за заштиту сведока пред Међународним кривичним судом јесте предмет *Thomas Lubanga Dyilo*¹³⁶ који је осуђен 14. марта 2012. године за ратне злочине регрутовања и регрутовања деце млађе од 15 година и њиховог коришћења за активно учешће у непријатељствима. Није на одмет напоменути да је ово био први случај пред Међународним кривичним судом. У овом предмету су се као заштићени сведоци појављивали и посредници, односно лица која су посредовала у комуникацији са сведоцима. Конкретне мере које су коришћене су:

- Псеудоними односно сведоцима су дата лажна имена нпр. Сведок 51
- Затворене седнице
- Измена гласа
- Прекривање или замагљивање лица
- Ограничен приступ информацијама

Што се тиче заштите посредника, и ту се јавио проблем безбедности стога је Међународни кривични суд морао да обустави поступак како не би угрозили његову безбедност.¹³⁷ Случај „Intermediary 143“ који се јавио у овом поступку је један од најзначајнијих у историји Међународног кривичног суда јер је прецизно дефинисао како се штите посредници као кључни актери у процесу заштите сведока. Из наведеног можемо

¹³⁴ <https://www.icc-cpi.int/news/icc-holds-regional-seminar-witness-protection-dakar>

¹³⁵ Овај семинар је други у низу регионалних радионица усмерених на подстицање сарадње и размену искустава и стручности о заштити и безбедности сведока у региону, где МКС тренутно спроводи разне истраге.

¹³⁶ Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo, App. No. ICC-01/04-01/06

¹³⁷ <https://www.hrw.org/news/2010/07/16/recent-developments-icc-trial-thomas-lubanga>

закључити да је предвиђена заштита свих учесника у поступку за које постоји опасност по безбедност не само за сведоке и жртве.

Следећу случај у коме је коришћена заштита сведока је предмет *Germain Katanga*¹³⁸, оптужен за ратни злочин и злочине против човечности с обзиром да је био тзв. руководиоца „*Force de Résistance Patriotique en Ituri*“ која је извршила злочине нападом на село Богоро у Демократској републици Конго. И у овом предмету коришћена је заштита сведока. Наиме, Тужилаштво је 24. јануара 2008. године поднело посебан документ који се тиче доделе заштите који се тичао плана заштите сведока у тзв. „pre trial“ фази. Током суђења 2009. године, поденет је захтев са конкретним мерама заштите сведока. У поступку су се користиле следеће мере заштите:

- Употреба псеудонима
- Затворене седнице
- Анонимни сведоци
- Аудио и визуелни заштитни механизми

У овом поступку Тужилаштво је самоиницијативно променило локацију сведока како би их заштитило што је жалбено веће окарактерисало као прекорачење надлежности.¹³⁹ У јуну 2014. године, три сведока (Floribert Ndjabu Ngabu, Sharif Manda Ndadza Dz’Na and Pierre-Célestin Mbodina Iribi) који су се налазили у притвору у оквиру Међународног кривичног суда због сведочења пребачена су у притвор у Холандији.¹⁴⁰ Ово је један од случајева из кога јасно можемо видети како се заштитом сведока и самоиницијативним поступањем тужилаштва нарушава право на одбрану окривљеног.

6.2. Јединица за жртве и сведоке Међународног кривичног суда

Правилем 16 Правилника о поступку и извођењу доказа¹⁴¹ установљена је Јединица за жртве и сведоке којој је превасходна функција омогућавање адекватне заштите због

¹³⁸ Prosecutor v. Germain Katanga, App. No. ICC- 01/04-01/07

¹³⁹ https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-90-6704-912-2_9

¹⁴⁰ <https://www.icc-cpi.int/news/icc-transfers-three-detained-witnesses-dutch-custody>

¹⁴¹ Правило 16. Правилника о поступку и извођењу доказа Међународног кривичног суда

сведока за које постоји опасност да због сведочења може бити угрожена њихова безбедност и безбедност њима блиских лица.¹⁴²

Задаци Јединице за жртве и сведоке Међународног кривичног суда:

- Достављање обавештења жртвама и сведоцима или њиховим правним заступницима
- Помагање у добијању правних савета и организовању њиховог правног заступања и пружање њиховим правним заступницима одговарајуће подршке, помоћи и информација, укључујући и оне које могу бити неопходне за директно обављање њихове дужности, у сврху заштите њихових права током свих фаза поступка у складу са правилима 89 – 91 Правилника;
- Омогућавање учешћа у поступку;
- Предузимање мера које утврђују родну равноправност како би се олакшало учешће жртва сексуалног насиља у свим фазама поступка;
- Упознавање жртва и сведока са правима и обавезама у складу са Римским статутом и Правилником о поступку и извођењу доказа;
- Осигуравање да буду благовремено упознати са релевантним одлукама Међународног кривичног суда које могу имати утицај на њихове интересе, у складу са одредбама о поверљивости.

Правилем 19 Правилника¹⁴³ прописано је да особље Јединице за заштиту жртва и сведока требају чинити стручњаци из следећих области:

- Заштите и безбедности;
- Правна и административна питања, укључујући области хуманитарног и кривичног права;
- Психологије у кривичним поступцима;
- Родне и културне различитости;

¹⁴² Као и у поступцима пред осталим међународним кривичним судовима и овде се опасност односила на репресалије и друге негативне последице због којих су се жртве и сведоци имали оправдан страх с обзиром на дела због којих су позвани да сведоче.

¹⁴³ Правило 19. Правилника о поступку и извођењу доказа Међународног кривичног суда

- У области деце посебно трауматизирани деце;
- Здравствене заштите;
- Преводиоце;
- Социјалне раднике и др.

Заштита сведока у поступку пред Међународним кривичним судом иако подробно одређена и даље има своје мане што је исто био случај и са пређашњим судовима. Иако се заштита сведока развијала у односу на раније судове и у неку руку пратила постојеће мере¹⁴⁴ надамо се да ће заштита коју пружа и коју ће пружати Међународни кривични суд успети да испуни своју сврху.

VII ЗАШТИТА СВЕДОКА У ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Основна заштита сведока односи се на поштовање његовог достојанства, спречавање било каквих увреда и nelaгодности које могу бити упућене сведоку у току поступка. Чланом 105. Законика о кривичном поступку¹⁴⁵ предвиђена су два услова која морају бити кумулативно испуњена да би једно лице стекло статус заштићеног сведока. Један услов је материјално правни и предвиђа да статус заштићеног сведока може добити лице које би својим исказом или одговором на поједина питања, себе и себи блиска лица износило знатној опасности по живот, здравље, безбедност или имовину, док је други услов формалноправне природе и односи се на доношење решења од стране судије за претходни поступак односно већа у завиности од фазе поступка у којој се одлучује о статусу заштићеног сведока. Да би једно лице добило статус заштићеног сведока неопходно је поднети захтев за стицање статуса заштићеног сведока који може поднети сам сведок или јавни тужилац.¹⁴⁶

¹⁴⁴ C. Mclaugglin, Victim and Witness Measures of the International Criminal Court: A Comparative Analysis, The Law & Practice of International Courts and Tribunals, 2007

¹⁴⁵ Члан 105. ЗКП-а

¹⁴⁶ Оваквим решењем којим је дозвољено да само сведок или јавни тужилац поднесу захтев за стицање статуса заштићеног сведока дошло је у неку руку до нарушавања начела правичног суђења, односно једног аспекта тог начела јер је ускраћено окривљеном и његовој одбрани да предложи да сведок одбране стекне статус заштићеног сведока.

Чланом 107. Законика о кривичном поступку¹⁴⁷ предвиђено је да захтев за додељивање статуса заштићеног сведока треба да садржи следеће податке:

- Личне податке о сведоку
- податке о кривичном делу о коме се сведок испитује
- чињенице и доказе који указују да у случају сведочења постоји опасност по живот, тело, здравље, слободу или имовину већег обима сведока или њему блиских лица и опис околности на које се сведочење односи.

Закоником о кривичном поступку предвиђено је да се захтев подноси у запечаћеном омоту на коме је назначено "заштита сведока - строго поверљиво" и предаје се у току истраге судији за претходни поступак, а након потврђивања оптужнице председнику већа.

У решењу којим се одређује статус заштићеног сведока наводи се псеудоним заштићеног сведока, трајање мере и начин на који ће бити спроведена: измена или брисање из списка података о истовестности сведока, прикривање изгледа сведока, испитивање из посебне просторије уз промену гласа сведока, испитивање путем техничких средстава за пренос и промену звука и слике.¹⁴⁸

Спровођење заштите сведока у Републици Србији се може остварити применом мера заштите процесног и ванпроцесног карактера.

7.1. Мере процесне заштите

Законик о кривичном поступку (у даљем тексту ЗКП) овлашћује суд да донесе решење којим одређено лице стиче статус заштићеног сведока и да одреди посебан начин саслушања тог сведока како у току кривичног поступка не би био откривен његов идентитет (чл.117, ст.1 ЗКП)¹⁴⁹. *Conditio sine qua* поп за доношење решења о статусу заштићеног сведока је постојање околности које очигледно указују да би услед саслушања одређеног сведока наступила за њега или њему блиско лице озбиљна опасност по живот,

¹⁴⁷ Члан 107. ЗКП-а

¹⁴⁸ Члан 108. ЗКП-а

¹⁴⁹ Законик о кривичном поступку ("Сл. гласник РС", бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 - одлука УС и 62/2021 - одлука УС)

здравље, физичку целокупност, слободу или имовину већег обима.¹⁵⁰ Неопходно је да се потреба за саслушањем сведока појави у вези са кривичним делом за које је прописана казна затвора од десет година или тежа казна, а ако то није могуће или би било знатно отежано заштити сведока без додељивања статуса заштићеног сведока и за кривична дела за које је запређена казна од четири године или тежа.

Посебан начин саслушања сведока подразумева једну или више посебних мера заштите:

- искључење јавности са главног претреса;
- измену, брисање из списка или забрану објављивања података о идентитету сведока;
- ускраћивање података о идентитету сведока;
- саслушање сведока под псеуддонимом;
- прикривање изгледа сведока;
- сведочења из посебне просторије уз промену гласа сведока;
- саслушање сведока уз коришћење техничких средстава за пренос слике и звука.¹⁵¹

Посебан начин саслушања сведока односи се само на општу јавности, међутим постоји могућност да се у нарочито оправданим случајевима, уколико суд оцени да су озбиљно угрожени живот, здравље и слобода сведока, окривљеном и браниоцу се привремено односно до заказивања главног претреса може ускратити сви или неки подаци о заштићеном сведоку.

Када решење о одређивању статуса заштићеног сведока постане правноснажно, суд ће посебном наредбом, која представља тајну, на поверљив начин обавестити странке, браниоца и сведока о дану, часу и месту испитивања сведока.¹⁵² Приликом испитивања заштићеног сведока суд ће упозорити све присутне да су дужни да чувају као тајну податке о заштићеном сведоку и њему блиским лицима и о другим околностима које могу довести до откривања њихове истоветности и да одавање тајне представља кривично

¹⁵⁰Члан 105.ЗКП

¹⁵¹ Члан 106.ЗКП

¹⁵² Члан 109.ст.1 ЗКП

дело.¹⁵³ Законик о кривичном поступку је такође предвидео да се прикривени иследник, уколико буде донета одлука да се саслуша у својству сведока, саслушава тако да не буде откривен његов идентитет.¹⁵⁴ Прикривени иследник *ex lege* има статус заштићеног сведока уколико у току кривичног поступка буде донета одлука да буде саслушан као сведок.

Даље, када говоримо о поступку за ратне злочине одговарајуће мере процесне заштите учесника у кривичном поступку садржане су и у Закону о организацији и надлежности државних органа у поступку за ратне злочине (у даљем тексту ЗРЗ). Законом је дата могућност да суд на образложени предлог заинтересованог лица донесе одлуку о заштити личних података сведока или оштећеног у поступку за ратне злочине.¹⁵⁵ У овом поступку сведоци могу бити саслушани путем видео-конференцијске везе или међународно-кривичноправне помоћи.¹⁵⁶ Ово је могуће као одступање од правила да сведоци морају бити саслушани на главном претресу, тако да је овакво саслушање могуће када није могуће обезбедити њихово присуство на главном претресу.

Како је целокупна проблематика која се тиче малолетника уређена Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица¹⁵⁷ (у даљем тексту ЗМУ) морамо се осврнути и на заштиту малолетног лица као оштећеног. Прописане су посебне одредбе које се тичу процесне заштите када се као оштећено лице појави малолетник тј. прописана су посебна доказна правила за саслушање оштећених малолетних лица чији се *ratio legis* састоји у спречавању секундарне и терцијарне виктимизације. Судија који председава већем мора имати посебна знања из области права детета и кривичноправне заштите малолетних лица.¹⁵⁸ Саслушање малолетног оштећеног обавља се уз помоћ психолога, педагога или другог стручног лица чије присуство доприноси да се избегну штетне последице по малолетника које могу наступити.¹⁵⁹

¹⁵³ Члан 109.ст.3 ЗКП

¹⁵⁴ Члан 153. ст.5 ЗКП

¹⁵⁵ Закону о организацији и надлежности државних органа у поступку за ратне злочине ("Сл. гласник РС", бр. 67/2003, 135/2004, 61/2005, 101/2007, 104/2009, 101/2011 - др. закон, 6/2015 и 10/2023)

¹⁵⁶ Чл.14, ст.1 ЗРЗ

¹⁵⁷ Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица („Службени гласник РС“ бр.85/05).

¹⁵⁸ Члан 150, ст.1 ЗМУ

¹⁵⁹ О.Перић, Коментар Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, Београд, 2006, стр.320.

Оштећено малолетно лице може бити саслушано и два пута а изузетно и више пута уколико је то неопходно. Такође, постоји могућност да малолетно лице буде саслушано путем техничких средстава за пренос слике и звука под условом да то судија нареди. Саслушање се спроводи без присуства странака и других учесника поступка у просторији. Суочење као доказна радња је допуштено осим уколико се оштећено малолетно лице услед природе кривичног дела, последица или других околности налази у посебном душевном стању.¹⁶⁰

7.2. Мере ванпроцесне заштите жртава и сведока

Проблематика ванпроцесне заштите жртава и сведока у Републици Србији уређена је Законом о Програму заштите учесника у кривичном поступку (у даљем тексту ЗПЗУКП). Овим законом уређени су услови и поступак за пружање заштите и помоћи учесницима у кривичном поступку и њима блиским лицима, који су услед давања исказа или обавештења значајних за доказивање у кривичном поступку изложени опасности по живот, здравље, физички интегритет, слободу или имовину.¹⁶¹

Програм заштите представља скуп мера које се примењују пре, у току или након правноснажног окончања кривичног поступка у циљу заштите живота, здравља, физичког интегритета, слободе или имовине заштићеног лица.

Заштићено лице је лице укључено у Програм заштите односно осумњичени, окривњени, сведок сарадник, сведок и др.

Услови за пружање заштите детаљно су прописани законом, први се односи на лице које може бити под заштитом и кривично дело у вези са којим заштита може бити пружена, други на оцену опасности док се трећи услов односи се на одлуку о одобравању заштите и споразум о пружању заштите и помоћи.

Програм заштите спроводе два посебна органа:

- **Комисија за споровођење Програма за заштиту** која је надлежна за доношење одлуке о укључењу, продужењу, обустави и престанку Програма заштите а чине

¹⁶⁰ Чл.153, ст.3 ЗМУ

¹⁶¹ Законом о Програму заштите учесника у кривичном поступку ("Сл. гласник РС", бр. 85/2005)

је судија Врховног суда Србије, заменик Републичког јавног тужиоца и руководиоца Јединице за заштиту који имају по једног заменика

- **Јединица за заштиту** је посебна организациона јединица Министарства унутрашњих послова која је надлежна за спровођење Програма заштите и обављања других послова у вези са Програмом.

Мере које се могу применити у оквиру програма су:

- Физичка заштита личности и имовине;
- Промена пребивалишта или премештаја у другу заводску установу;
- Прикривање идентитета и података о власништву;
- Промена идентитета.

Промена идентитета се може применити супсидијарно односно када циљ Програма заштите не може бити остварен на други начин.

Поступак укључивања у Програм заштите покреће се подношењем захтева Комисији која уколико донесе позитивну одлуку доводи до спровођења Програма. Програм такође може бити окончан, уколико настане неки од разлога који доводе до прекида заштите Комисија само доноси деклараторно решење. У супротном, Комисија приликом одлучивања о захтеву за обуставу Програма заштите, након што утврди постијање неког од законом предвиђених разлога, цени околности конкретног случаја и доноси одлуку о уважавању захтева и обустви спровођења Програма заштите или одбија захтев као неоснован (чл. 33 и 34. ЗПЗУКП).

Евиденције података о Програму заштите води Јединица за заштиту а приступ овим подацима је могућ уз одобрење и надзор руководиоца Јединице за заштиту.

7.3. Заштита посебно осетљивих сведока

У правосудном систему Републике Србије посебна заштита се пружа посебно осетљивим сведоцима, стога је Закоником о кривичном поступку у члану 103¹⁶² прописано да:

¹⁶² Члан 103, ЗКП-а

- Сведоку који је с обзиром на узраст, животно искуство, начин живота, пол, здравствено стање, природу, начин или последице извршеног кривичног дела, односно друге околности случаја посебно осетљив, орган поступка може по службеној дужности, на захтев странака или самог сведока одредити статус посебно осетљивог сведока.
- Решење о одређивању статуса посебно осетљивог сведока доноси јавни тужилац, председник већа или судија појединац.
- Ако сматра да је то потребно ради заштите интереса посебно осетљивог сведока, орган поступка из става 2. овог члана ће донети решење о постављању пуномоћника сведоку, а јавни тужилац или председник суда ће поставити пуномоћника по редоследу са списка адвоката који суду доставља надлежна адвокатска комора за одређивање бранилаца по службеној дужности (члан 76.).
- Против решења којим је усвојен или одбијен захтев није дозвољена посебна жалба.

Из наведеног може се извести закључак да Законик о кривичном поступку приликом одређивања појма „посебно осетљиви сведок“ узима у обзир и субјективне и објективне чиниоце.

Чланом 104 Законика о кривичном поступку¹⁶³ прописана су правила о испитивању посебно осетљивих сведока:

- Посебно осетљивом сведоку питања се могу постављати само преко органа поступка који ће се према њему односити са посебном пажњом, настојећи да се избегну могуће штетне последице кривичног поступка по личност, телесно и душевно стање сведока. Испитивање се може обавити уз помоћ психолога, социјалног радника или другог стручног лица, о чему одлучује орган поступка.
- Ако орган поступка одлучи да се посебно осетљиви сведок испита употребом техничких средстава за пренос слике и звука, испитивање се спроводи без присуства странака и других учесника у поступку у просторији у којој се сведок налази.

¹⁶³ Члан 104. ЗКП-а

- Посебно осетљиви сведок може се испитати и у свом стану или другој просторији, односно у овлашћеној институцији која је стручно оспособљена за испитивање посебно осетљивих лица. У том случају орган поступка може одредити да се примене мере из става 2. овог члана.
- Посебно осетљиви сведок не може бити суочен са окривљеним, осим ако то сам окривљени захтева, а орган поступка то дозволи водећи рачуна о степену осетљивости сведока и о правима одбране.
- Против решења из ст. 1. до 3. овог члана није дозвољена посебна жалба.

У пракси се статус посебно осетљивих сведока најчешће додељује у предметима у којима се поступак води због кривичног дела полно узнемиравање из члана 182а Кривичног законика, када је оштећено лице малолетник.

У оваквим случајевима неопходно је пажљиво поступање са сведоцима како не би дошло до нарушавања њиховог психичког здравља узимајући у обзир последице које могу наступити, стога је и дата могућност да се испитивање посебно осетљивих сведока обави уз присуство стручних лица која имају посебна знања и вештине у овој области.¹⁶⁴

7.4. Престанак и обустава заштите сведока

Законом о програму заштите учесника у кривичном поступку¹⁶⁵ (у даљем тексту: Закон) таксативно су наведени разлози престанка програма заштите. Чланом 36. Закона¹⁶⁶ прописано је да заштита престаје:

- Смрћу заштићеног лица,
- Истеком времена на које је споразум закључен,
- Изјавом заштићеног лица или законског заступника или стараоца да се одриче заштите
- доношењем решења о обустави Програма заштите.

О престанку програма заштите одлучује Комисија за заштиту по захтеву Јединице за заштиту.

¹⁶⁴ Нпр. психолози, социјални радници и др.

¹⁶⁵ Закон о Програму заштите учесника у кривичном поступку („Сл.гласник, РС“бр.85/2005)

¹⁶⁶ Чл. 36. Закон о Програму заштите учесника у кривичном поступку („Сл.гласник, РС“бр.85/2005)

Када је реч о обустави програма заштите, разлози за обуставу одређени су чланом 33. Закона¹⁶⁷ и то су:

- престанак потребе за заштитом,
- покретање кривичног поступка против лица за кривично дело које доводи у питање спровођење Програма заштите,
- ако постоји разлог из члана 30. став 1. тачка 3) овог закона¹⁶⁸
- ако заштићено лице без оправданог разлога престане са испуњавањем обавеза из споразума, па тиме доведе до опасности или онемогућавања спровођење Програма
- на захтев стране државе, на чијој је територији премештено заштићено лице

Одлуку о обустави Програма заштите као и о укључењу у заштиту и престанку доноси Комисија за заштиту на предлог Јавног тужиоца, председника судећег већа или Јединице за заштиту.

Наша земља не касни са регулативом заштите сведока као што из наведеног можемо и јасно видети. Закон о Програму заштите учесника у поступку је донет како би се заштитили сведоци који се појављују ради сведочења у поступцима који се тичу кривичних дела против уставног уређења и безбедности, против човечности и других добара заштићених међународним правом и организованог криминала.¹⁶⁹

¹⁶⁷ Чл. 33. Закона о Програму заштите учесника у кривичном поступку („Сл.гласник, РС“бр.85/2005)

¹⁶⁸ Када подаци из споразума о заштити нису истунити споразум може бити раскинут сходно чл. 30.ст.1 тач.3 Закона о Програму заштите учесника у кривичном поступку („Сл.гласник, РС“бр.85/2005)

¹⁶⁹ Чл.5 Закона о Програму заштите учесника у кривичном поступку („Сл.гласник, РС“бр.85/2005)

VIII ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Питање заштите сведока пред Међународним кривичним трибуналом за бившу Југославију, Међународним кривичним судом за Руанду и Међународним кривичним судом једно од најосетљивијих питања која се тичу најтежих кривичних дела. Међутим, морамо се осврнути на чињеницу да још увек не постоји утемељена пракса којој је стваран циљ заштита сведока поштујући међународне стандарде и стандарде европске праксе који се тичу заштите сведока. Наравно, на другој страни стоји одбрана оптуженог која никако не би смела бити занемарена нити стављена у други план с обзиром да сврха поступка неће бити испуњена уколико рецимо буде примењена мера заштите сведока на штету тога да одбрана окривљеног не буде омогућена, као што се и дешавало у пракси МКТЈ, рецимо у случају Тадић. Право на правично суђење члана из 6. ЕКЉП штити и сведоке и жртве али и оптуженог и прописује основне постулате правичног суђења који су обрађени у раду. Неопходно је одржати правичну равнотежу и поставити јасну границу између заштите жртава и сведока у поступку пред Међународним кривичним судовима и поштовања права оптуженог на правично суђење. Морамо се посебно осврнути на чињеницу да се овде ради о најтежим кривичним делима, да су у поступцима саслушаване на стотине сведока и да је њихова заштита итекако била неопходна. Али не смемо ни занемарити чињеницу да је сва проблематика око заштите сведока итекако подробно и детаљно обрађена како у Статутима међународних кривичних судова тако и у Правилницима о поступку и доказивању што нам такође указује на институционални оквир заштите.

Заштита жртве и сведока постоји током целог поступка све до доношења одлуке о престанку заштите. Од великог је значаја поштовати ово правило јер су Правилници међународних кривичних судова прописали и казне за кршење одредби које се тичу заштите што ће бити један од мање значајних проблема уколико дође до угрожавања безбедности сведока што није био редак случај у досадашњим поступцима. Није на одмет напоменути да се видео пренос суђења пред Међународним кривичним трибуналом за бившу Југославију емитовао са 30 минута закашњења како би се на још један спречило откривање идентитета жртве или сведока у поступку.

Посебно је у раду обрађено и постојање Јединице за заштиту жртава и сведока при међународним кривичним судовима и њен задатак да пружи не само правну помоћ већ и психолошку помоћ лицима која се појављују као сведоци у поступцима пред међународним кривичним судовима. Сведоцима је због значаја сведочења потребна заштита, осећај сигурности да према њима неће бити примењене никакве репресивне мере због сведочења те сматрам да је њихова заштита итекако неопходна ради несметаног вођења поступка.

Што се тиче заштите сведока у Републици Србији, при одељењу за ратне злочине Вишег суда у Београду, посебно је организована Служба за помоћ и подршку оштећенима и сведоцима¹⁷⁰ којој је задатак пружање моралне подршке сведоцима у току поступка. Дакле њен задатак није непосредно пружање заштите то је задатак Јединце за заштиту, већ је задатак умањење потешкоћа са којима се сведоци суочавају.

¹⁷⁰ <https://www.tuzilastvorz.org.rs/sr/>

IX ЛИТЕРАТУРА

1. C. Mclaugglin, Victim and Witness Measures of the International Criminal Court: A Comparative Analysis, The Law & Practice of International Courts and Tribunals, 2007
2. D. Hunt, Journal of International Criminal Justice, Volume 2, Issue 1, 2004
3. J. Pradell, G. Corstens, Droit pénal européen, 2001
4. W. A. Schabas, An Introduction to the International Criminal Court, Cambridge University press,
5. W. A. Schabas, The Follow up to Rome: Preparing for entry into Force of the International criminal court Statute, 1999.y
6. Б. Иванишевић, др Г.Илић, Т.Вишњић, В.Јањић „Водич кроз Хашки трибунал – прописи и пракса“ Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2008.г.
7. Б. Јаковић - З. Радивојевић: Међународно јавно право, Ниш, 2019.г.
8. Б.Кривокапић, Међународни трибунал за Руанду, Југословенска ревија за међународно право, Београд, бр. 1, 1997
9. В. Васиљевић, Кривична одговорност за кршење правила међународног права у оружаним сукобима у некадашњој Југославији, Међународно право и Југословенска криза, Београд, 1996.г,
10. В. Икановић, Злочин агресије у Римском статуту, 2018.г.
11. Водич кроз члан 6 Европске конвенције за заштиту људских права- кривичноправни аспект“ , Савет Европе, 31.08.2022.г.
12. Д. Јовашевић, Међународно кривично правосуђе- између права, правде и помирења, новембар 2011.г.
13. Д.Јовашевић, „Међународно кривично право“ Ниш, 2011.г.
14. Е. Омеровић, Агресија у међународном праву, 2022. г.
15. ЕЛСА „Приручник о нацрту статута за Међународни кривични суд“, 2003.г
16. З. Лазаров, Заштита сведока у кривичном поступку – докторска дисертација, Београд, 2018.г.
17. Златарић Б., Међународно кривично право, Загреб, 1979.г.
18. Јовашевић Д, Кривично право општи део, Београд, 2018.г.
19. М. Боначић, Међународни резидуални механизам за казнене судове: Функције и однос са Хрватским правосуђем, 2014.г
20. М. Павловић, Правна историја света, Крагујевац, 2009. г.
21. М. Стаменковић, „Преглед акузааторског, инквизиторског и савременог кривичног поступка кроз развој кривичног процесног права“, Министарство унутрашњих послова- Нови Сад, 2021.г.
22. Михаиловић Ј., Ресановић, А. „Улога сведока и жртава у процесуирању ратних злочина“ Београд, 2006.г.
23. Н.Раичевић, Оснивање, организација и надлежност ad hoc кривичних трибунала, Зборних правног факултета
24. О.Перић, Коментар Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, Београд, 2006.г.
25. С. Кнежевић „Кривично процесно право – општи део“ Ниш, 2015.г.
26. Т. Бубаловић, Н. Пивић, „Међународно кривично процесно право-Структура о правила поступка пред Међународним кривичним судовима“, Зеница, 2021

27. Т. Васиљевић, Систем кривичног процесног права СФРЈ, треће измењено и допуњено издање, Београд, 1981.г.
28. Уједињене Нације „20.година МКСЈ“ 2014.г

Прописи и други документи

1. Recommendation Rec. (2005) 9 of the Committee of Ministers to member states on the protection of witnesses and collaborators of justice (Adopted by the Committee of Ministers on 20 April 2005 at the 924th meeting of the Ministers' Deputies), чл.16
2. Ажурирани статут Међународног кривичног суда за бившу Југославију, Уједињене нације, септембар 2009.г
3. Закон о потврђивању Конвенције Уједињених нација против традиционалног организованог криминала и допунских протокола („Службени лист СРЈ – Међународни уговори“, бр.6/01)
4. Закон о потврђивању Римског статута Међународног кривичног суда („Службени лист СР Југославије-Међународни уговори“, бр.5/01)
5. Закон о ратификацији Међународног пакта о грађанским и политичким правима „Службени лист СФРЈ“, бр. 7/71)
6. Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица („Службени гласник РС“ бр.85/05)
7. Законом о Програму заштите учесника у кривичном поступку ("Сл. гласник РС", бр. 85/2005)
8. Закону о организацији и надлежности државних органа у поступку за ратне злочине ("Сл. гласник РС", бр. 67/2003, 135/2004, 61/2005, 101/2007, 104/2009, 101/2011 - др. закон, 6/2015 и 10/2023)
9. Препорука Р (85) 11 о положају жртве у оквиру кривичног права и кривичног поступка, Комитет министара Савета Европе, 28. Јун 1985,г,
10. Препорука Р (87) 21 о помоћи жртвама и спречавању виктимизације, Комитет министара Савета Европе, 17. Септембар 1987.г.
11. Препорука Р (97) 13 о застрашивању сведока и правима одбране, Комитет Министара Савета Европе, 10.септембар 1997.г
12. Статут Међународног кривичног суда за Руанду, Савет Безбедности, 1994
13. Правилник о поступку и доказима Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију, Уједињене Нације, 2015
14. Законик о кривичном поступку ("Сл. гласник РС", бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 - одлука УС и 62/2021 - одлука УС)
15. Закон о потврђивању Конвенције Уједињених нација против традиционалног организованог криминала и допунских протокола („Службени лист СРЈ – Међународни уговори“, бр.6/01)
16. Правила о поступку и доказивању пред Међународним кривичним судом за Руанду, Уједињене нације, 1995.г.
17. Resolution 955, United Nations, Security Council 08.11.1994.

Судска пракса

1. Case A.M. v. Italy, представка бр. 37019/97, пресуда од 14.03.2000.г,

2. Case Birutis and Others v Lithuania, представка бр. 47698/99 and 48115/99, пресуда од 26.04.2002.г
3. Case Bricmont v. Belgium, представка бр. 10857/84A, пресуда од 07.07.1989.г.пар.44
4. Case Doorson v. Netherlands, представка број 20524/92, пресуда од 26.03.1996.г
5. Case Hodorkovskiy and Lebedev v Russia, представка бр. 11082/06 и 13772/05, пресуда од 25.10.2013.г
6. Case Kostovski v. Netherlands, представка бр. 11454/85, пресуда од 20.11.1989.г.
7. Case P.S. v. Germany, преставка број 33900/96, пресуда од 20.12.2001.г.
8. Case S.N. v. Sweden, представка бр. 34209/96, пресуда од 02.10.2002.г.
9. Case Van Mechelen and Others v. Netherlands, представка бр. 21363/93, 21364/93, 21427/93 и 22056/93, пресуда од 23.04.1997. г.
10. Case Witold Litwa v Poland, представка бр. 26629/95, пресуда од 04.04.2000.г.
11. Prosecutor v. Blakšić, App.No. IT-95-14-A
12. Prosecutor v. Germain Katanga, App. No. ICC- 01/04-01/07
13. Prosecutor v. Haradinaj et al., App.no. IT-04-84
14. Prosecutor v. Jean Uwinkindi, App.No.ICTR-01-75
15. Prosecutor v. Milošević, App.no. IT-02-54
16. Prosecutor v. Siméon Nshamihigo, App.No. ICTR-01-63-A
17. Prosecutor v. Tadić, App.no.IT-95-14-PT, jugment 10.07.1997.
18. Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo, App. No. ICC-01/04-01/06
19. Prosecutor v. Vojislav Šešelj, App.no. IT-03-67
20. Prosecutor v.Georges Rutaganda, App.No. ICTR-96-3
21. Prosecutor v.Obed Ruzindana and Clément Kayishema, App.No. ICTR-95-1-T; ICTR-96-10-T

Интернет извори

1. <http://facta.junis.ni.ac.rs/lap/lap2000/lap2000-12.pdf>
2. https://legal.un.org/avl/pdf/ha/ictr_EF.pdf
3. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-90-6704-912-2_9
4. <https://ucr.irmct.org/LegalRef/CMSDocStore/Public/English/Motions/NotIndexable/ICTR-01-75/MS33352R0000562586.PDF>
5. https://www.derechos.org/nizkor/ictr/ictrstatute.html?utm_source#ANNEX
6. <https://www.hrw.org/news/2010/07/16/recent-developments-icc-trial-thomas-lubanga>
7. <https://www.icc-cpi.int/news/icc-holds-regional-seminar-witness-protection-dakar>
8. <https://www.icc-cpi.int/news/icc-transfers-three-detained-witnesses-dutch-custody>
9. <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2024-09/RulesProcedureEvidenceEng-2024.pdf>
10. <https://www.icty.org/bcs/o-mksj>
11. <https://www.icty.org/bcs/o-mksj/tribunal/strategija-okoncanja-rada-medjunarodnog-suda>
12. <https://www.icty.org/bcs/press/zaštitne-mjere-za-svjedoke-koji-svjedoče-pred-medunarodnim-sudom-za-bivšu-jugoslaviju>
13. https://www.icty.org/x/cases/blaskic/cis/bcs/cis_blaskic_BCS.pdf
14. https://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statut_808_1993_bcs.pdf
15. https://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statut_827_1993_bcs.pdf
16. <https://www.irmct.org/bcs/o-mehanizmu>

17. <https://www.irmct.org/en/about/functions/witnesses>
18. https://www.irmct.org/sites/default/files/documents/101222_sc_res1966_statute_en.pdf
19. <https://www.justiceinfo.net/en/regions/rwanda>
20. <https://www.slobodnaevropa.org/a/hag-sud-zatvaranje/28931447.html>
21. <https://www.tuzilastvorz.org.rs/sr/>

САЖЕТАК И КЉУЧНЕ РЕЧИ

Сведоци су најзначајнији доказ у поступку пред Међународним кривичним судовима као и пред националним судовима зато је и најзначајније питање њихова заштита како ради њихове безбедности тако и због спречавања недозвољеног утицаја на њих. Живу реч лица која су директно присуствовала извршењу кривичног дела не може заменити ни један писани доказ које су стране спремне да пруже.

Циљ овог рада је указивање на значај заштите сведока, могућности унапређења постојеће регулативе у Републици Србији и пред Међународним кривичним судовима обрађеним у раду а све имајући у виду досадашњу Међународних кривичних судова и праксу Европског суда за људска права и критеријуме које, према ставу Европског суда за људска права, закон једне земље треба да испуњава. Свеобухватном анализом дошло би се до закључка о неопходности заштите сведока у правним системима савремених држава, потреби да се обезбеди заштита права појединаца, односно о потреби да се постигне правична равнотежа између заштите сведока и права окривљеног на одбрану.

Кључне речи: сведок, међународни кривични суд, заштита сведока, право на одбрану

SUMMARY AND KEY WORDS

Witnesses are the most important evidence in proceedings before International Criminal Courts as well as before national courts, therefore their protection is the most important issue, both for their safety and to prevent undue influence on them. The living word of a person who directly witnessed the commission of a criminal offense cannot be replaced by any written evidence that the parties are willing to provide.

The aim of this paper is to point out the importance of witness protection, the possibilities of improving the existing regulations in the Republic of Serbia and before the International Criminal Courts discussed in the paper, all taking into account the previous experience of International Criminal Courts and the practice of the European Court of Human Rights and the criteria that, according to the position of the European Court of Human Rights, the law of a country should meet. A comprehensive analysis would lead to a conclusion about the necessity of witness protection in the legal systems of modern states, the need to ensure the protection of individual rights, or the need to achieve a fair balance between witness protection and the defendant's right to defense.

Key words: witness, international criminal court, witness protection, right to defense

БИОГРАФИЈА

Дејана Ристић рођена је 09.07.1999. године у Пироту. Завршила је Основну школу „Љупче Шпанац“ у Белој Паланци, затим Средњу школу „Никета Ремезијански“ у Белој Паланци, смер гимназија, са одличним успехом. Правни факултет у Нишу уписала је школске 2018/2019 године и дипломирала 20.априла 2023.године. Исте године је уписала мастер студије на Правном факултету Универзитета у Нишу, на смеру унутрашњих послова.

На основним студијама на Правном факултету Универзитета у Нишу, освојила је прво место на Другом државном такмичењу у симулацији кривичног поступка 2021.године, прво место у писаном делу такмичења „Осуди дискриминацију“ такође 2021. године. У току 2022. године учествовала је на Moot court такмичењу „Бранко Маринковић“, које је одржано од 06. до 05. маја 2022. године, на коме је освојила прво место. Исте године била је члан екипе која освојила прво место на XVI регионалном moot court такмичењу које одржано у Апелационом суду у Нишу. Као члан победничке екипе учествовала је на 9th Trans – European Moot Court Finals такмичењу које је одржано у Европском суду за људска права у Стразбуру 18. новембра 2022. године где је са екипом освојила друго место. Након дипломирања, започела је обављање приправничког стажа у адвокатској канцеларији а исти наставила у Основном суду у Нишу у коме је стекла услов за полагање правосудног испита. Говори енглески и служи се француским језик.

**ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ
ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА МАСТЕР РАДА**

Име и презиме аутора мастер рада: _____

Наслов мастер рада: _____

Ментор: _____

Изјављујем да је електронски облик мастер рада у pdf формату истоветан штампаном облику, који сам предао/ла Правном факултету Универзитета у Нишу.

У Нишу, _____

Потпис аутора

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ И ОДОБРАВАЊУ ОБЈАВЉИВАЊА МАСТЕР РАДА

Изјављујем да је мастер рад, под насловом _____

пријављен и одбрањен на Правном факултету Универзитета у Нишу:

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да овај мастер рад у целини, нити у деловима, нисам пријављивао/ла на другим факултетима, нити универзитетима;
- да нисам повредио/ла ауторска права, нити злоупотребио/ла интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се овај мастер рад чува у библиотеци и објави на сајту Правног факултета Универзитета у Нишу, са подацима о датуму одбране и комисији пред којом је рад брањен.

Аутор мастер рада: _____

У Нишу, _____

Потпис аутора
